

SORA-LAINSÄÄDÄNNÖN
TOIMEENPANO
TERVEYDENHUOLLOSSA

**Ratkaisuja opiskeluun
soveltumattomuuteen**

SORA-lainsäädännön toimeenpano terveydenhuollossa
Ratkaisuja opiskeluun soveltumattomuuteen

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2015:2

ISBN 978-952-00-3562-4 (PDF)

ISSN-L 1236-2050

ISSN 1797-9854 (verkkójulkaisu)

URN:ISBN:978-952-00-3562-4

<http://um.fi/URN:ISBN:978-952-00-3562-4>

www.stm.fi/julkaisut

Kustantaja: Sosiaali- ja terveysministeriö

Ulkoasu: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere 2015

TIIVISTELMÄ

SORA-LAINSÄÄDÄNNÖN TOIMEENPANO TERVEYDENHUOLLOSSA

Ratkaisuja opiskeluun soveltumattomuuteen

■ SORA-säännökset ja määräykset käsittelevät opiskeluun soveltumattomuuteen liittyviä ratkaisuja. SORA-säännökset ovat lainsäädäntökokonaisuus, johon kuuluvat seuraavat lait: laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998), laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998), ammattikorkeakoululaki (351/2003) ja yliopistolaki (558/2009). Lainsäädäntö liittyy mm. opiskelijaksi ottamisen esteisiin, opiskeluoikeuden peruuttamiseen ja palauttamiseen sekä huumausainetestaukseen. Ne ovat opetus- ja kulttuuriministeriön lainsäädäntöä, joka tuli voimaan 1.1.2012.

SORA-lainsäädännön keskeisenä tavoitteena on parantaa koulutuksen ja sen jälkeisen työelämän turvallisuutta sekä lisätä koulutuksen, tutkinnon järjestäjien ja korkeakoulujen mahdollisuuksia puuttua opiskelijan alalle soveltumattomuuteen. Tavoitteena on myös varmistaa opiskelijoiden oikeusturva opiskeluun liittyvissä ongelmatilanteissa ja selkeyttää sääntelyä siten, että menettelyt perustuvat lainsäädäntöön ja sen nojalla annettuihin määräyksiin.

Tämä opas on laadittu tukemaan SORA-lainsäädännön toimeenpanoa terveydenhuollossa. Oppaan tavoitteena on yhtenäistää terveydenhuollon käytäntöjä opiskelijaksi ottamisen vaiheessa, opiskeluoikeuden peruuttamis- ja palauttamistilanteissa sekä huumausainetestauksessa. Oppaassa on malleja lainsäädännön edellyttämistä todistuksista. Tiedonkulun helpottamiseksi oppilaitosten ja terveydenhuollon välille on kehitetty useita lomakkeita.

SORA-lainsäädännön mukaan terveydenhuollon tehtävänä on arvioida opiskelijan terveyttä ja toimintakykyä opiskelijaksi ottamisen vaiheessa sekä tilanteissa, joissa opiskelijalta vaaditaan huumausainetestiä koskevan todistuksen esittämistä tai harkitaan opiskelijan opiskeluoikeuden peruuttamista tai palauttamista. Säännöksistä muut kuin huumausainetestaus koskevat ainoastaan valtioneuvoston asetuksissa määrättyjen koulutusalojen tutkintoja, joita tässä oppaassa kutsutaan SORA-tutkinnoiksi. Koulutusalat on rajattu siten, että opintoihin tai ammatissa toimimiseen liittyy alaikäisten turvallisuutta, potilas- tai asiakasturvallisuutta tai liikenteen turvallisuutta koskevia vaatimuksia. Huumausainetestaukseen liittyvät säännökset ja määräykset koskevat kaikkien alojen opiskelijoita kaikilla koulutusasteilla.

Terveydenhuollon ensisijainen tehtävä on tukea opiskelijan terveyttä ja opiskelukykyä. Opiskeluterveydenhuollolla on edellytykset vastata opiskelijoiden kokonaisvaltaisesta tuen ja hoidon tarpeen arvioinnista sekä hoidosta oppilaitoksen moniammatillista yhteistyöverkostoa hyödyntäen.

Asiasanat: lainsäädäntö, opiskelija, opiskeluterveydenhuolto, toimeenpano

SAMMANDRAG

VERKSTÄLLET AV SORA-LAGSTIFTNINGEN INOM HÄLSOVÅRDEN:

lösningar i olämplighetsfrågor om studierätt

■ SORA-bestämmelserna och föreskrifterna tar upp lösningar med anknytning till personer som befins vara olämpliga för studier. SORA-bestämmelserna utgör en lagstiftningshelhet som omfattar följande lagar: lag om yrkesutbildning (630/1998), lag om yrkesinriktad vuxenutbildning (631/1998), yrkeshögskolelag (351/2003) och universitetslag (558/2009). Lagstiftningen anknyter bl.a. till hinder för antagning som studerande, indragning och återinförande av studierätten samt narkotikatester. De är en del av undervisnings- och kulturministeriets lagstiftning som trädde i kraft 1.1.2012.

Det centrala målet för SORA-lagstiftningen är att förbättra säkerheten i utbildningen och därefter i arbetslivet samt öka möjligheterna för utbildningsanordnare, examensanordnare och högskolorna att ingripa mot en studerande som anses olämplig för området. Ett annat mål är att säkerställa studerandenas rättssäkerhet vid problemsituationer som hänför sig till studier och skapa klarhet i regleringen så att förfarandena baserar sig på lagstiftningen och bestämmelser som utfärdats enligt denna.

Denna handbok har utarbetats för att stödja genomförandet av SORA-lagstiftningen inom hälso- och sjukvården. Målet med handboken är att för enhetliga praxis inom hälso- och sjukvården vid antagningen som studerande, i situationer där studierätten indras eller återinförs och vid narkotikatester. Handboken innehåller modeller av intyg som lagstiftningen förutsätter. För att underlätta informationsutbytet mellan läroanstalter och hälso- och sjukvården har flera olika blanketter utvecklats.

Enligt SORA-lagstiftningen har hälso- och sjukvården till uppgift att bedöma en studerandes hälsa och funktionsförmåga i samband med antagningen som studerande och i situationer där den studerande ska visa ett intyg över narkotikatest eller indragning eller återinförande av hans eller hennes studierätt övervägs. Med undantag för narkotikatestet gäller övriga bestämmelser endast examina inom utbildningsområden som fastställts i statsrådets förordningar, vilka i denna handbok kallas för SORA-examina. Utbildningsområdena har avgränsats så att krav som gäller säkerheten för minderåriga, patient- och klientsäkerheten eller trafiksäkerheten anknyter till studierna eller utövandet av yrket. Bestämmelserna och föreskrifterna med anknytning till narkotikatester gäller studerandena inom alla områden både vid högskolor och på andra stadiet med undantag för gymnasieutbildning.

Den primära uppgiften för hälso- och sjukvården är att stödja den studerandes hälsa och studieförmåga. Studerandehälsovården har förutsättningar för att ansvara för en helhetsbedömning av behovet av vård och stöd samt vård genom att utnyttja läroanstaltens multiprofessionella samarbetsnätverk.

Nyckelord: genomförande, lagstiftning, studerande, studerandehälsovård

SUMMARY

IMPLEMENTATION OF SORA LEGISLATION IN HEALTHCARE SECTOR:

revocation of the right to study, drug testing and disciplinary actions improving safety

■ The so called SORA provisions and regulations deal with solutions related to unsuitability to study. These statutes constitute a set of legislation that comprises the following laws: the Vocational Education and Training Act (630/1998), the Vocational Adult Education Act (631/1998), the Act on Universities of Applied Sciences (351/2003) and the University Act (558/2009). This legislation concerns, i.a., obstacles to being admitted as a student, to cancelling and restoring the right to study, and to drug testing. These are legislation under the Ministry of Education and Culture, which entered into force on 1 January 2012.

The chief purpose of the SORA legislation is to improve the safety of education and training and the working life thereafter as well as to improve the possibilities of the providers of education, organisers of examinations and universities to intervene if a student is found to be unsuitable for the field he or she wants to study or is studying. The aim is also to ensure the legal safety of students in problematic situations related to studies and to clarify the regulation so that the procedures used are based on legislation and the rules laid down in virtue of it.

The present handbook has been drawn up in support of the implementation of the SORA legislation in health care. The purpose is to harmonise the health care practices at the stage when students are admitted to education, when the right to study is cancelled or restored, and in connection with drug testing. The handbook contains models for the certificates required by legislation. A number of forms have been developed to facilitate the flow of information between educational institutions and the health care system.

The task of health care is according to the SORA legislation to assess the health and functional capacity of students when a student is admitted to an educational institution and in situations where a student is required to present a certificate of drug test or when it is being considered whether a student's right to study should be cancelled or restored. The provisions other than those regarding drug testing only apply to the qualifications in the fields of education referred to in the relevant Government Decrees, which are in this handbook called SORA qualifications. The fields of education have been defined so that the studies or pursuing the profession concerned are associated with the requirements for the safety of minors, patients or clients or traffic safety. The provisions and regulations regarding drug testing apply to the students of all fields of education at both universities and the upper secondary level, exclusive of upper secondary school education.

The primary task of health care is to support the students' health and capacity to study. The student health service can assume responsibility for the comprehensive assessment of the need for support for students and the provision of care by making use of the multiprofessional cooperation network of each educational institution.

Key words: **implementation, legislation, student, student health care**

SISÄLLYS

Tiivistelmä	3
Sammandrag.....	4
Summary	5
1 JOHDANTO	9
2 OPISKELIJAKSI OTTAMINEN SORA-TUTKINNOISSA.....	12
2.1 Esteettömyys SORA-tutkinnoissa.....	12
2.2 Tutkintokohtaiset terveydentila- ja toimintakykyvaatimukset sekä niistä tiedottaminen.....	13
2.3 Selvitys terveydentilasta opiskelijaksi hakeutumisen vaiheessa.....	14
2.4 Selvitys terveydentilasta opiskelijaksi hakeutumisen vaiheessa erityisaloille.....	15
2.5 Hakuvaiheen tapausesimerkkejä.....	17
3 OPISKELIJAN HUUMAUSAINETESTAUS.....	19
3.1 Koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun tiedotusvelvollisuus ja päihdeohjelma.....	20
3.2 Edellytykset huumausainetestaukseen lähettämiseksi.....	21
3.3 Opiskelijan päihtymystilan arviointi terveydenhuollossa	22
3.4 Lähetä huumausainetestiin.....	23
3.5 Näytteenotto.....	24
3.6 Testituloksen tulkinta ja testituloksen ilmoittaminen.....	24
3.7 Huumausainetestistä laadittava todistus.....	25
3.8 Alaikäisen opiskelijan huumausainetestaus	26
3.9 Testituloksen riitauttaminen	27
3.10 Huumeongelman hoito	27
3.11 Esimerkkejä huumausainetestitulosten tulkinnasta.....	27
4 OPISKELUOIKEUDEN PERUUTTAMINEN	29
4.1 Opiskeluoikeuden peruuttamisen edellytykset.....	29
4.2 Lääkärin lausunto opiskelukyvystä.....	30
4.3 Päätöksenteko opiskeluoikeuden peruuttamisessa.....	31
4.4 Terveydenhuollon toimet opiskeluoikeuden peruuttamisen jälkeen	32
5 OPISKELUOIKEUDEN PALAUTTAMINEN.....	34

6 TIEDONSAANTIOIKEUS	36
6.1 Tiedonsaanti hakuvaiheessa	37
6.2 Tiedonsaanti huumausainetestauksen yhteydessä.....	37
6.2.1 Alaikäisen huumausainetestaus ja siitä tiedottaminen	38
6.3 Tiedonsaanti opiskeluoikeuden peruuttamisvaiheessa.....	39
6.4 Tiedonsaanti opiskeluoikeuden palauttamisvaiheessa	39
Liite 1: SORA-tutkinnot	40
Liite 2: Vammaisen opiskelijan tukitoimet	42
Liite 3: SORA-tutkintojen tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset	45
Liite 4: Opiskelijaksi ottamisen vaiheessa tehtävän terveydentila- ja toimintakykyarvion taustatietolomake.....	52
Liite 5: Malli vapaamuotoisesta terveydentila- ja toimintakykylausunnosta hakuvaiheessa.....	53
Liite 6: Tiedonsiirtolomake terveydenhuollolle – opiskelija velvoitettu esittämään huumausainetestiä koskeva todistus.....	54
Liite 7: Esimerkki tutkimuspyynnöstä: veren ja virtsan laaja huumausaine- ja lääkeaineseulonta	56
Liite 8: Kuvaus näytteenotosta sekä veri- ja virtsanäytteen keräysohjeet	57
Liite 9: Malli testattavalle annettavasta huumausainetestiä koskevasta todistuksesta.....	60
Liite 10: Opintojen aikana tehtävän terveydentila- ja toimintakykyarvion taustatietolomake	61

I JOHDANTO

SORA-säännökset ja -määräykset käsittelevät opiskeluun soveltumattomuuteen liittyviä toimia ja ratkaisuja (soveltumattomuuteen ratkaisuja SORA). Jatkossa tässä oppaassa SORA-säännöksistä ja -määräyksistä käytetään termiä SORA-lainsäädäntö.

SORA-säännökset ovat lainsäädäntökokonaisuus, johon kuuluvat seuraavat lait: laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998), laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998), ammattikorkeakoululaki (932/2014) ja yliopistolaki (558/2009). SORA-lainsäädäntö ei koske lukiokoulutusta. Lainsäädäntö tuli voimaan 1.1.2012.

SORA-lainsäädännön keskeisenä tavoitteena on parantaa koulutuksen ja sen jälkeisen työelämän turvallisuutta sekä lisätä koulutuksen, tutkinnon järjestäjien ja korkeakoulujen mahdollisuuksia puuttua opiskelijan alalle soveltumattomuuteen¹. Tavoitteena on myös varmistaa opiskelijoiden oikeusturva opiskeluun liittyvissä ongelmatilanteissa ja selkeyttää sääntelyä siten, että menettelyt perustuvat lainsäädäntöön ja sen nojalla annettuihin määräyksiin.

SORA-lainsäädännön mukaan terveydenhuollon tehtävänä on arvioida opiskelijan terveyttä ja toimintakykyä opiskelijaksi ottamisen vaiheessa sekä tilanteissa, joissa opiskelijalta vaaditaan huumausainetestiä koskevan todistuksen esittämistä tai harkitaan opiskelijan opiskeluoikeuden peruuttamista tai palauttamista. Säännöksistä muut kuin huumausainetestaus koskevat ainoastaan valtioneuvoston asetuksissa määrättyjen koulutusalojen tutkintoja, joita tässä oppaassa kutsutaan SORA-tutkinnoiksi (Liite 1). Koulutusalat on rajattu siten, että opintoihin tai ammatissa toimimiseen liittyy alaikäisten turvallisuutta, potilas- tai asiakasturvallisuutta tai liikenteen turvallisuutta koskevia vaatimuksia. Huumausainetestaukseen liittyvät säännökset ja määräykset koskevat kaikkien alojen opiskelijoita ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa.

Tämä opas on laadittu tukemaan SORA-lainsäädännön toimeenpanoa terveydenhuollossa. Oppaan tavoitteena on yhtenäistää terveydenhuollon käytännöt opiskelijaksi ottamisen vaiheessa, opiskeluoikeuden peruuttamista ja palauttamistilanteissa sekä huumausainetestauksessa. Opetushallitus on laatinut vastaavan oppaan tueksi ammatillisen peruskoulutuksen, näyttötutkintona suoritettavan perustutkinnon ja tutkintotavoitteisen ammatillisen lisäkoulutuksen järjestäjille².

¹ Hallituksen esitys 164/2010

² http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/ammattikoulutus/103/0/SORA-opas

Oppaassa ei ole mahdollista ottaa kantaa siihen, miten yksittäiset sairaudet, kuten päihderiippuvuus, vaikuttavat opiskelijan SORA-tutkintoihin soveltuvuuteen, vaan jokaisen opiskelijaksi hakijan ja jokaisen opiskelijan kohdalla on käytettävä yksilöllistä harkintaa. SORA-tutkinnoissa päihteiden ongelmakäyttö tai päihderiippuvuus voi olla este opiskelijaksi ottamiselle. Alkoholien ongelmakäyttö on opiskelijoiden yleisin päihdehäiriö, mutta koska SORA-lainsäädännössä säädetään vain huumausainetestauksesta, ei koulutuksen järjestäjä/korkeakoulu voi velvoittaa opiskelijaa veren tai uloshengitysilman alkoholipitoisuuden mittaukseen. Alkoholihaittojen ennaltaehkäisyyn ja niihin puuttumiseen on kuitenkin oltava osa oppilaitosten päihdeohjelmaa.

Terveydenhuollon ensisijainen tehtävä on tukea opiskelijan terveyttä ja opiskelukykyä. SORA-lainsäädännössä ei oteta kantaa siihen, mikä terveydenhuollon toimija toteuttaa terveydenhuoltoa koskevat tehtävät. Terveydenhuollon voimavarojen tarkoituksenmukaisen suuntaamisen vuoksi on hyvä sopia yhdessä paikallisesti SORA-lainsäädännön edellyttämät toimet. Opiskeluterveydenhuollolla on edellytykset vastata opiskelijoiden kokonaisvaltaisesta tuen ja hoidon tarpeen arvioinnista, sekä hoidosta oppilaitoksen moniammatillista yhteistyöverkostoa hyödyntäen. Mikäli kunnan opiskeluterveydenhuolto ei toteuta SORA-lainsäädännön edellyttämiä tehtäviä, toteutetaan ne muualla perusterveydenhuollossa, erikoissairaanhoidossa tai yksityissektorilla. Terveydenhuoltohenkilöstön, joka toteuttaa SORA-lainsäädännön toimia, on tunnettava paikalliset menettelytavat.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut ovat osa oppilas- ja opiskeluhuoltolain (1287/2013) mukaisia opiskeluhuollon palveluja. Muita opiskeluhuollon palveluja ovat psykologin ja kuraattorin palvelut. Opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytystä lisäävää toimintaa koulu- ja opiskeluyhteisössä. Opiskeluhuoltoa toteutetaan monialaisena yhteistyönä. Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki tuli voimaan elokuun alussa 2014. Laissa säädetään muun muassa ammatillisessa koulutuksessa (630/1998) olevan opiskelijan oikeudesta opiskeluhuoltoon, mutta korkeakouluja laki ei velvoita opiskeluhuollon järjestämiseen. Monissa ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa on moniammatillisia hyvinvointiryhmiä, joiden tehtävänä on opiskelijan hyvinvoinnin edistäminen.

Sosiaali- ja terveysministeriö toivoo, että tämä opas on hyödyksi sen käyttäjille ja apuna SORA-lainsäädännön tavoitteiden toteuttamisessa. Opasta on työstetty yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Työterveyslaitoksen asiantuntijoiden kanssa. Ohjausryhmässä ovat olleet mukana myös Suomen Kuntaliitto, Suomen lääkäriliitto, Suomen Terveydenhoitajaliitto, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri Eksote, Tampereen

kaupungin terveystakeskus ja Suomen Ylioppilaskuntien liitto. Sosiaali- ja terveysministeriö kiittää kaikkia oppaan työstämiseen osallistuneita. Merkitävän työn oppaan laatimisessa on tehnyt lääkäri Noora Seilo, jolle erityinen kiitos.

2 OPISKELIJAKSI OTTAMINEN SORA-TUTKINNOISSA

SORA-lainsäädännössä ei säädetä siitä, mikä terveydenhuollon toimija arvioi opiskelijan terveydentilan hakuvaiheessa. SORA-lainsäädännön toimeenpanossa nuoren terveyden ja hyvinvoinnin tukemiseksi ja opiskelun aloittamisen turvaamiseksi olisi suositeltavaa, että kunnissa sovittaisiin paikallisesti terveydenhuollon voimavarojen ja osaamisen käyttämisestä hakuvaiheen terveydentilan arvioinnissa.

Opiskeluterveydenhuollolla on osaamista opiskelijaksi hakevien terveydentilan arvioimiseksi ja valmis yhteistyöverkosto oppilaitoksen muuhun opiskeluhooltoon. Opiskeluterveydenhuollossa voidaan tehdä hakuvaiheen terveydentila-arvioinnit, mutta sitä ei voida velvoittaa niiden tekemisen, koska opiskelijaksi hakijalla ei ole vielä oikeutta opiskeluterveydenhuollon palveluihin³. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden oikeus opiskeluterveydenhuollon palveluihin alkaa opiskelijaksi ottamisen myötä. Yliopisto-opiskelijoiden oikeus Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) palveluihin alkaa opiskelijan maksettua ylioppilaskunnan jäsenmaksun.

SORA-lainsäädännössä ei oteta kantaa terveydentilasta lausuntoa antavan lääkärin koulutustaustaan tai erikoisalaan. Lausunnon antajan on kuitenkin tärkeä olla perehtynyt kyseisen koulutusalan terveydentilavaatimuksiin. Joissain tilanteissa koulutusalan erityispiirteet voivat kuitenkin määrätä, että terveydentilalausunnon laatijan pitää olla erikoislääkäri. Esimerkiksi silloin, jos ajoterveyden arvioinnissa epäillään, että näkökenttää koskevat vaatimukset eivät täyty, on silmälääkärin tutkittava henkilö⁴.

2.1 ESTEETTÖMYYS SORA-TUTKINNOISSA

Pääperiaatteena opiskelijavalinnassa on esteettömyys. Opiskelijaksi hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa estää opiskelijaksi ottamista⁵. SORA-tutkinnoissa hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn

³ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisystä ja suun terveydenhuollosta 338/2011, 3 §

⁴ Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ajoterveydestä 1181/2011

⁵ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 27a §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammattikorkeakoululaki 932/2014 26 §, yliopistolaki 558/2009 37a §

liittyvä seikka voi kuitenkin estää opiskelijaksi ottamisen silloin, kun opintoihin liittyviä turvallisuusvaatimuksia ei voida täyttää, *eikä estettä voida kohtuullisin toimin poistaa*. Kohtuullisten toimien arvioiminen on koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun tehtävä. Mahdollisia tukitoimia ovat esimerkiksi opiskeluhuollon palvelut, apuvälineet ja toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa erityisopetus.

Vammaisten opiskelijaksi hakijoiden opiskeluun soveltuvuuden arviointi edellyttää kattavaa tietoa vammaisuudesta, vammaisten koulutusmahdollisuuksista, erilaisista opiskelun erityisjärjestelyistä sekä palveluista ja tukitoimista. Liitteessä 2 kuvataan vammaisten opiskelijoiden opiskelun tukitoimia. Lisäksi liitteeseen on koottu yhteistyötahoja, joilta saa tietoa vammaisuudesta ja tukitoimista arvioitaessa opiskelijaksi soveltuvuutta.

2.2 TUTKINTOKOHTAISET TERVEYDENTILA- JA TOIMINTAKYKYVAATIMUKSET SEKÄ NIISTÄ TIEDOTTAMINEN

Opetushallitus on yhteistyössä Työterveyslaitoksen kanssa määritellyt SORA-tutkintojen tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset (Liite 3), jotka koskevat ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja. Ammattikorkeakoulut ja yliopistot määrittelevät tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset itsenäisesti.

Koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun on tiedotettava opiskelijoiksi hakeville SORA-tutkintoja koskevista terveydentila- ja toimintakykyvaatimuksista⁶. Vaatimuksista kerrotaan muun muassa hakuoppaissa, muussa hakutiedotuksessa (verkkosivut ja hakijan opas) sekä opiskelija-valintatilanteiden (pääsy- ja soveltuvuuskokeet) yhteydessä. On tärkeää, että koulutuksen järjestäjät kertovat vaatimuksista myös opiskeluhuollon henkilöstölle eri toimijoiden joustavan yhteistyön takaamiseksi. Opetushallitus suosittelee, että SORA-tutkintoihin kuuluvien ammatillisten perustutkintojen terveydentila- ja toimintakykyvaatimuksista tiedotetaan myös yläkoulun oppilaanohjauksessa sekä kouluterveydenhuollon kahdeksannen luokan laajassa terveystarkastuksessa, jossa oppilaan huoltajat ovat mukana.

2.3 SELVITYS TERVEYDENTILASTA OPISKELIJAKSI HAKEUTUMISEN VAIHEESSA

Kun henkilö hakee opiskelemaan SORA-tutkintoa, pyydetään häntä opiskelijaksi hakeutumisen yhteydessä arvioimaan, täyttääkö hän opiskelijavalinnan edellytyksenä olevat terveydentilaa ja toimintakykyä koskevat vaatimukset. Jos hakijan antaman ilmoituksen perusteella on aihetta, voi koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu pyytää opiskelijaksi hakijaa toimittamaan terveydenhuollon ammattihenkilön lausunnon siitä, täyttääkö hakija terveydentilaltaan ja toimintakyvyltään tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset⁶. Koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu ei voi pyytää terveydentilaan ja toimintakykyyn liittyviä todistuksia muilta kuin SORA-tutkintoihin hakevilta. Pääsääntöisesti terveydentila-arvion tekee lääkäri, mutta tarvittaessa arvion voi tehdä myös muu terveydenhuollon ammattihenkilö, kuten psykologi tai toimintaterapeutti.

Koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun on suositeltavaa toimittaa, esim. opiskelijaksi hakijan välityksellä, arviota tekeväälle terveydenhuollon ammattihenkilölle lyhyt kuvaus siitä, miksi lausuntoa pyydetään (Liite 4) sekä kyseessä olevan tutkinnon terveydentila- ja toimintakykyvaatimukset (Liite 3). Terveydenhuollon ammattihenkilön tekemässä terveystarkastuksessa ja mahdollisissa muissa tutkimuksissa keskitytään näiden vaatimusten toteutumisen arviointiin. Opiskelijaksi hakijan aikaisempia terveydentilatietoja on syytä hyödyntää terveydentilan arvioinnissa. Jos soveltuvuuden arvioimiseksi on tarpeellista pyytää arvioitavan hakijan potilastietoja joltakin häntä aikaisemmin hoitaneelta terveydenhuollon yksiköltä, tarvitaan hakijan suostumus tietojen luovuttamiseen.

On tarpeellista, että arvion tekevällä terveydenhuollon ammattihenkilöllä on hyvä käsitys niistä koulutukseen ja ammattiin liittyvistä työtehtävistä, joita opiskelussa edellytetään. Tarvittaessa arvion tekevä terveydenhuollon ammattihenkilö voi selvittää opiskeluun liittyviä työtehtäviä koulutuksen järjestäjältä tai korkeakoululta.

Lääkäri antaa lausunnon terveydentilasta pääsääntöisesti T-todistuksella ja muu terveydenhuollon ammattihenkilö vapaamuotoisella lausunnolla (Liite 5). Nuorison terveystodistus ei ole riittävä selvitys terveydentilasta. Koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu saa lausunnosta tiedon siitä, pitääkö terveydenhuollon ammattihenkilö opiskelijaksi hakijaa terveydentilaltaan ja toimintakyvyltään sopivana, rajoituksin sopivana vai ei sopivana. Lausunnossa ei välitetä terveydentilatietoja. Terveydenhuollon ammattihenkilö voi myös olla ottamatta kantaa sopivuuteen. Opiskelijaksi hakija toimittaa koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle T-todistuksen sivun 2 tai vapaamuotoisen lausunnon, jossa otetaan kantaa sopivuuteen.

⁶ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 27b §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammattikorkeakoululaki 932/2014 26 §, yliopistolaki 558/2009 37b §

Vaikka henkilön terveydentila voi estää osallistumisen joihinkin opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin, ei tämä välttämättä merkitse sitä, etteikö henkilö sovellu opiskelemaan kyseistä alaa. Jos terveydenhuollon ammattihenkilö tutkimusten perusteella toteaa, että opiskelijaksi hakija on rajoituksin sopiva suorittamaan kyseisen tutkinnon, on lausunnossa pyrittävä kuvaamaan käytännön tehtäviin, työssäoppimiseen tai harjoitteluun liittyvät rajoitteet. Lisäksi lausunnossa on mahdollisuuksien mukaan arvioitava, millä keinoilla opiskelun esteet voidaan poistaa. Ehdotukset tarvittavista tukitoimista, kuten erityisopetuksesta, apuvälineistä, opiskeluhuollon tukitoimista tai korkeakoulujen hyvinvointipalveluista, kirjataan lausuntoon. Arvio opiskelun esteiden poistamisesta on perusteltua tehdä opiskelijaksi hakijan kirjallisella luvalla yhteistyössä opiskeluhuollon edustajien tai muiden asiantuntijoiden kanssa⁷. Mikäli terveydenhuollon ammattihenkilö ei tutkimustensa perusteella ota kantaa opiskelijaksi hakijan sopivuuteen, ohjaa hän opiskelijan terveydenhuollon yksikköön, jossa arvio voidaan tehdä.

Terveydenhuollon ammattihenkilön laatima todistus tai lausunto on tutkintokohtainen. Jos opiskelijaksi hakija hakee usealle eri koulutuslalle, jossa vaaditaan lausuntoa terveydentilasta, on jokaisen koulutusalan tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset arvioitava erikseen ja erillisillä lausunnoilla. Koulutuksen järjestäjällä tai korkeakoululla ei ole hakuvaiheessa oikeutta saada lausuntoa suoraan terveydenhuollon ammattihenkilöltä, vaan opiskelija toimittaa lausunnon koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle.

Terveydenhuollon ammattihenkilön laatima lausunto on vain yksi opiskelijavalintaan vaikuttava seikka. Lopullisen päätöksen opiskelijaksi ottamisesta tekee aina koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu. Kuvassa 1 esitetään hakuvaiheen terveydentila-arviointiprosessi.

2.4 SELVITYS TERVEYDENTILASTA OPISKELIJAKSI HAKEUTUMISEN VAIHEESSA ERITYISALOILLE

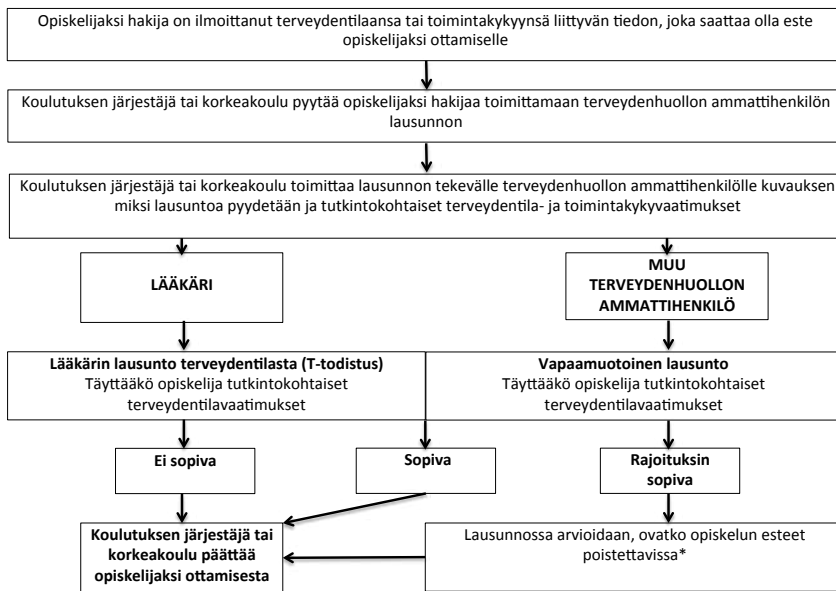
Myös muiden hallinnonalojen lainsäädännössä on säännöksiä, jotka tulee ottaa huomioon opiskelijan terveydentilavaatimuksia arvioitaessa. Lennonjohdon ja merenkulun perustutkintoon hakeutuvan henkilön terveydentila ja toimintakyky on arvioitava alan säädöksissä esitettyjen terveydentilavaatimusten mukaisesti. Lennonjohdon perustutkintoon hakeutuvaa koskevat määräykset, terveystarkastuksissa käytettävät lomakkeet ja lista Liikenteen

⁷ Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992, 13 § 2 mom.

Turvallisuusviraston (Trafi) valtuuttamista ilmailulääketieteen keskuksista ja ilmailulääkäreistä löytyvät Trafian internet sivuilta⁸.

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut ohjeistuksen merimiehen lääkärintarkastuksesta⁹. Merenkulkualan koulutukseen hyväksyttäviltä edellytetään voimassaolevaa merimieslääkärintodistusta.

Maantieliikenteessä ammattikuljettajalta edellytetään joko ryhmän 2 ajokorttia (kuorma- ja linja-autojen sekä raskaiden ajoneuvoyhdistelmien kuljettajat) tai henkilöauton ammattiajolupaa (taksinkuljettajat). Näitä haettaessa sovelletaan ajoterveydestä annetun sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen ryhmän 2 mukaisia terveydentilavaatimuksia¹⁰.

*Arviointi on pääsääntöisesti hyvä tehdä opiskelijan kirjallisella luvalla yhteistyössä opiskelijahuollon kanssa

Kuva 1. Hakuvaiheen terveydentila-arviointi

8 www.trafi.fi

9 Merimiehen lääkärintarkastusohjeet, Sosiaali- ja terveysministeriön oppaaita 2005:3

10 Sosiaali- ja terveysministeriön asetus ajoterveydestä 1181/2011

2.5 HAKUVAIHEEN TAPAUSESIMERKKEJÄ

Esimerkki 1.

Kysymys: *Opiskelijaksi hakija ilmoittaa nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen perustutkintoon hakiessaan sairastaneensa keskivaikeaa masennusta, johon hänellä on ollut lääkitys vuoden ajan. Lääkitys jatkuu edelleen, ja vaste on ollut hyvä. Voidaanko hänet ottaa opiskelemaan kyseistä alaa?*

Vastaus: Tutkinto kuuluu SORA-tutkintoihin, jolloin terveydentilasta johtuva syy voi estää opiskelijaksi ottamisen, jos opiskelun estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Alalle soveltumattomuudesta syntyvä turvallisuusriski voi kasvaa erityisesti silloin, jos opiskelijalla on vakava psykoottinen häiriö, vakava sosiaalisesti väritynyt persoonallisuushäiriö tai hallitsematon vakava päihderiippuvuus. Pääsääntöisesti lievemmät mielenterveydenhäiriöt, kuten keskivaikea masennus, eivät hoidettuina ole este opiskelijaksi ottamiselle. Alalle soveltumattomuudelle ei voida kuitenkaan asettaa diagnostisia rajoja. Sen vuoksi jokainen tapaus on arvioitava erikseen. Lopullisen päätöksen opiskelijavalinnasta tekee aina koulutuksen järjestäjä.

Esimerkki 2.

Kysymys: *Linja-autonkuljettajaksi pyrkivällä henkilöllä on ollut nikaman välilevyn pullistuma. Voidaanko hänet ottaa opiskelemaan tutkintoa?*

Vastaus: Kyseessä on SORA-tutkinto, joten terveydentilasta johtuva syy voi estää opiskelijaksi ottamisen, jos opiskelun estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Mikäli opiskelijaksi hakijan välilevyn pullistuma on hoidettu, ei aikaisempi sairaus estä opiskelijaksi ottamista. Oireinen välilevyn pullistuma saattaa vaikeuttaa linja-auton kuljettajan työssä selviytymistä erityisesti rasitukseen liittyvien kipujen ja mahdollisten alaraajojen toimintakyvyn puutteiden vuoksi. Myös kivun hoitoon käytetty lääkitys saattaa olla riski liikenteen turvallisuudelle. Alalle soveltuvuus arvioidaan ajankohtaisten oireiden, lääkityksen ja hoitovasteen perusteella. Koulutuksen järjestäjä tekee kuitenkin aina viimesijaisen ratkaisun opiskelijaksi ottamisesta.

Esimerkki 3.

Kysymys: Voidaanko näkö- tai kuulovammainen henkilö ottaa opiskelemaan lähihoitajaksi?

Vastaus: Tutkinto kuuluu SORA-tutkintoihin. Sairaus tai vamma ei saa estää opiskelua. Opiskelijaksi hakijan terveydentila voi kuitenkin olla este opiskelijaksi hyväksymiselle, mikäli opiskelun estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Opiskelijaksi hakijan on mahdollista opiskella kyseistä alaa, vaikka hän ei pystyisi suorittamaan kaikkia tutkinnon ammattitaitovaatimuksia. Koulutuksen järjestäjän on selvitettävä, kuuluuko tutkintoon sellaisia tutkinnon osia, joita hakija voisi suorittaa ja jotka mahdollistaisivat yksilölliset koulutusratkaisut. Näkökykyä ja kuuloa parantavat apuvälineet sekä tuki ja ohjaus voivat lisätä hakijan toimintakykyä käytännön tehtävissä. Tärkeää on, että koulutuksen järjestäjä arvioi tarvittaessa yhteistyössä terveydenhuollon tai muiden asiantuntijoiden kanssa, aiheuttaako näkö- tai kuulovamma potilaiden tai asiakkaiden turvallisuutta vaarantavan riskin, jota ei voida poistaa. Mikäli sosiaali- ja terveysalan perustutkinnoissa ammattitaitovaatimuksia tai tavoitteita on mukautettu merkittävästi, opiskelija ei voi saada tutkintotodistusta, joka oikeuttaisi hänet terveydenhuollon ammatinharjoittamiseen.

Esimerkki 4.

Kysymys: Lähihoitajaksi pyrkivällä henkilöllä on opioidiriippuvuus, jonka vuoksi hän on korvaushoidossa ja hoito on kestänyt alle vuoden. Voidaanko hänet ottaa opiskelemaan lähihoitajaksi?

Vastaus: Alle vuoden korvaushoidossa olevalla henkilöllä on suuri retkahamisen riski. Hänellä voi olla muiden päihteiden käyttöä, jota ei ole vielä saatu loppumaan. Lisäksi henkilöllä voi olla muita mielenterveyden häiriöitä, joiden hoito on edelleen kesken. Siten alle vuoden korvaushoidossa ollut henkilö ei ole sovelias lähihoitajaopiskelijaksi. Korvaushoito sinänsä ei sellaisenaan ole este opiskelulle. Hoidon tulee kuitenkin olla kestänyt vähintään vuoden ja opioidien ja muiden päihteiden haitallista käyttöä ei ole esiintynyt ko. ajanjaksona. Päihteiden käytön oirekuvan, samoin kuin muiden samanaikaisten mielenterveyden häiriöiden oirekuvien pitää myös olla remissiossa ja hoidolla hallinnassa. Tärkeää on, että koulutuksen järjestäjä arvioi tarvittaessa yhteistyössä terveydenhuollon kanssa, aiheuttaako päihderiippuvuus tai samanaikainen muu mielenterveyden häiriö potilaiden tai asiakkaiden turvallisuutta vaarantavan riskin, jota ei voida poistaa.

3 OPISKELIJAN HUUMAUSAINETESTAUS

SORA-lainsäädännössä säädetään tilanteista, joissa koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu voi velvoittaa opiskelijaa esittämään huumausainetestiä koskevan todistuksen. Huumausainetestaukseen liittyvät säännökset ja määräykset koskevat kuitenkin kaikkien alojen opiskelijoita. Opiskelijoiden huumausainetestauksella pyritään estämään huumausaineiden käytöstä aiheutuvat vaaratilanteet. Toimintakyvyn heikentyminen ja turvallisuuden vaarantuminen näkyvät erityisesti työssäoppimisessa, työharjoittelussa ja muissa opiskeluun liittyvissä käytännön tehtävissä. Huumausainetestausta on osa oppilaitoksen päihdeohjelmaa, jolla pyritään minimoimaan päihdeiden käyttöä ja ennaltaehkäisemään siitä aiheutuvia haittoja opinnoissa ja työelämässä. *SORA-lainsäädäntö ei muuta terveydenhuollossa tehtävien muiden huumausainetestausten käytäntöjä.*

Opiskeluun liittyvässä huumausainetestauksessa opiskeluterveydenhuolto on luonteva taho koordinoimaan testiin lähettämistä, testitulosten tulkintaa ja testituloksista ilmoittamista. Kun opiskelija veloitetaan huumausainetestaukseen, on hänelle *testituloksesta riippumatta tehtävä opiskeluterveydenhuollossa aina erityisen tuen tarpeen arvio.* Terveydenhuollon keskeinen tehtävä on varmistaa, että opiskelija saa tarvitsemansa hoidon. Erityisesti nuorten päihdehäiriöt ovat usein pitkään kestäviä, ja niiden uusiutuminen on toipumisen jälkeenkin yleistä. Suurimmalla osalla päihdehäiriötä sairastavista nuorista on myös samanaikaisesti mielenterveysongelmia¹¹. *On erittäin tärkeää, että päihdeongelmainen opiskelija ohjataan aina oppilaitoksen päihdeohjelman mukaisesti ensisijaisesti hoitoon.*

Päihtyneeksi epäilty opiskelija on aina testattava viivytyksettä. Virkaajan ulkopuolinen viivytyksetön testaus vaatii koulutuksen järjestäjältä tai korkeakoululta etukäteen laaditun huolellisen suunnitelman. Suunnitelmassa on huomioitava, että vain koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu voi velvoittaa opiskelijan testaukseen. Lisäksi on huomioitava, että näytteenottajien on oltava perehtyneitä huumausainetestaukseen, minkä vuoksi näytteitä ei voida ottaa kaikissa päivystävissä terveydenhuollon yksiköissä¹².

¹¹ Nuorten päihdehäiriöiden luonne ja kulku. Marttunen M. Lönnqvist J. Duodecim 2001;117(15):1579–84
¹² Huumausainetestausta työelämässä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:2

3.1 KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJÄNTAI KORKEAKOULUN TIEDOTUSVELVOLLISUUS JA PÄIHDEOHJELMA

Koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun velvollisuus on tiedottaa opiskelijaksi hakijoille, millaisissa opintoihin liittyvissä tehtävissä ja tilanteissa opiskelija voidaan velvoittaa esittämään huumausainetestiä koskeva todistus¹³. Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus ilmoittaa alaikäisen opiskelijan huoltajalle huumausainetestiä koskevan todistuksen vaatimisesta¹⁴.

Ennen kuin koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu voi velvoittaa opiskelijat esittämään huumausainetestiä koskevan todistuksen, on sillä oltava kirjallinen päihdeohjelma¹⁵. Päihdeohjelman tavoitteena on tukea opiskelijoiden opiskelukykyä, ehkäistä päihdehaittoja ja ohjata toimintaa päihdehaittatilanteissa. Päihdeohjelma ja hoitonojjaus ovat osa oppilaitosten opiskeluhuoltoa. Koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu laatii päihdeohjelman yhteistyössä opiskeluterveydenhuollon ja opiskelijoiden edustajien kanssa.

Päihdeohjelmassa on ohjeet ja toimintamallit siihen, miten oppilaitoksessa ehkäistään päihteistä aiheutuvia haittoja ja kielteisiä seuraamuksia opiskelijoille, oppilaitokselle ja opiskelijayhteisölle. Päihdeohjelmassa kuvataan miten oppilaitoksessa menetellään päihteisiin liittyvissä tilanteissa ja miten oppilaitoksessa käsitellään päihteistä jo aiheutuneita haittoja. Päihdeohjelmassa on oltava selkeä kuvaus varhaisen tuen keinoista (mm. puheeksi otto) ja ohjeet opiskelijan hoitoon ohjaamista varten. Koska koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu voi velvoittaa opiskelijan huumausainetestaukseen, on päihdeohjelmassa kuvattava, miten opiskelijoita informoidaan huumausainetestauksesta, missä tehtävissä ja millä edellytyksillä opiskelija voidaan testata ja mitä tapahtuu, jos opiskelijan todetaan käyttäneen huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin siten, että toimintakyky on heikentynyt. Päihdeohjelma toimii lainmukaisena, tasapuolisena ja oppilaitosyhteisön sopimana ohjeistuksena päihdeasioiden käsittelemiseksi oppilaitoksessa.

¹³ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 27a §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammatti-korkeakoululaki 932/2014 26 §, yliopistolaki 558/2009 37a §

¹⁴ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998, 34a §

¹⁵ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 34a §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammatti-korkeakoululaki 932/2014 36 §, yliopistolaki 558/2009 43d §

3.2 EDELLYTYKSET HUUMAUSAINETESTAUKSEEN LÄHETTÄMISELLE

Koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu voi velvoittaa opiskelijaa esittämään huumausainetestiä koskevan todistuksen, jos alla mainitut edellytykset täyttyvät¹⁶. Koulutuksen järjestäjä ja korkeakoulu nimeää ne henkilöt, jotka voivat velvoittaa opiskelijan esittämään huumausainetestiä koskevan todistuksen. Koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu arvioi, täyttyvätkö huumausainetestauksen edellytykset. Lisäksi koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu vastaa huumausainetestien tekemisestä ja todistuksesta aiheutuvista kustannuksista sekä testattavan matkakustannuksista. Mikäli opiskelija kiistää huumausainetestauksen edellytysten täyttymisen, mutta antaa suostumuksensa testaukseen, on testaus perusteltua tehdä.

Koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu voi velvoittaa opiskelijan esittämään huumausainetestausta koskevan todistuksen, jos on **perusteltua aihetta epäillä** että:

- opiskelija on huumausaineiden vaikutuksen alaisena opintoihin kuuluvissa käytännön tehtävissä **tai** työssäoppimisessa **tai** harjoittelussa
TAI
- opiskelijalla on riippuvuus huumeista
JA
- testaaminen on välttämätöntä opiskelijan toimintakyvyn selvittämiseksi
JA
- opiskelija toimii sellaisissa tehtävissä, jotka edellyttävät erityistä tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä tai hyvää reagointikykyä
JA
- opiskelija toimii sellaisissa tehtävissä, joissa huumeiden vaikutuksen alaisena toimiminen tai huumeista riippuvaisena toimiminen voi
 - a. vakavasti vaarantaa opiskelijan itsensä tai toisen hengen tai terveyden
 - b. vakavasti vaarantaa liikenteen turvallisuutta
 - c. vakavasti vaarantaa salassapitosäädöksiin suojattujen tietojen suojausta tai eheyttä
 - d. merkittävästi lisätä koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun, harjoittelupaikan tai työssäoppimispaikan tai työnantajan hallussa olevien huumaus- tai lääkeaineiden laittoman kaupan tai leviämisen riskiä.

Liitteessä 6 on malli opiskelijalle annettavasta lomakkeesta, jossa perustellaan koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun oikeus saada huumausainetes-

tiä koskeva todistus. Opiskelijan toimintakykyä arvioidaan oppilaitoksessa, työssäoppimispaikassa tai harjoittelupaikassa täyttämällä lomakkeessa oleva päihtymystilan arviointi ja kuvaamalla vapaamuotoisesti toimintakykyä. Opiskelija vie lomakkeen välittömästi opiskeluterveydenhuoltoon tai muuhun sovittuun terveydenhuollon yksikköön, jossa tehdään lähete laboratoriotestaukseen. On suositeltavaa, että koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu informoi terveydenhuollon yksikköä heti, kun se on velvoittanut opiskelijaa esittämään todistuksen.

3.3 OPISKELIJAN PÄIHTYMYSTILAN ARVIOINTI TERVEYDENHUOLLOSSA

Terveydenhuollossa lääkäri tai huumausainetestaukseen perehtynyt terveydenhoitaja haastattelee ja tutkii opiskelijan ennen huumausainetestilähteen tekoa. Esitietoihin potilastietojärjestelmään kirjataan opiskelijan kuvaus tapahtumista, tiedot testauksen perusteista, aika jolloin päihtymys havaittiin ja tiedot päihtymystilan havainnoinnin yhteydessä tehdystä päihtymystilan arvioinnista (Liite 6). Opiskelijan tutkimisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota eri huumausaineiden mahdollisesti aiheuttamiin kliinisiin tunnusmerkkeihin (Taulukko 1). Alkoholisten johtuvan päihtymystilan ja erotusdiagnostisten sairauksien arvioimiseksi terveydenhuollossa on hyvä mitata opiskelijan uloshengityksen etanolipitoisuus puhalluskokeella. Opiskelijalla on oikeus kieltäytyä puhalluskokeesta. Puhalluskokeen tulos kirjataan potilastietojärjestelmään, eikä sitä välitetä koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle.

Taulukko 1. Tavallisimpien huumeiden aiheuttamia kliinisiä tunnusmerkkejä päihdekäytön varhaisvaiheessa¹⁶

Kannabis	Amfetamiini	Opiaatit/heroiini	Kokaiini
Hampun hajua	Pistosjäljet	Pistosjäljet	Kurkkukipu
Silmien punoitus	Laajat pupillit	Supistuneet pupillit	Laajat pupillit
Uneliaisuus	Levottomuus	Raukeus	Ärtyisyys
Puheliaisuus	Kiihtyneisyys	Hitaus	Pelokkuus
Ärtyisyys	Aggressiivisuus	Hengityslama	Pahoinvointi
	Hikoilu	Hitaat refleksit	Rintakivut
			Nopea pulssi

¹⁶ Käypä hoito-suositus. Huumeongelman hoito. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/naytaartikkeli/tunnus/hoi50041>

3.4 LÄHETE HUUMAUSAINETESTIIN

Kun koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu on velvoittanut opiskelijaa esittämään huumausainetestiä koskevan todistuksen ja ohjannut opiskelijan terveydenhuoltoon, lääkäri tai huumausainetestaukseen perehtynyt terveydenhoitaja tekee laboratoriolähetteen huumausainetestiin. Huumausainetestaukseen perehtyneeksi terveydenhoitajaksi katsotaan terveydenhoitaja, joka on osallistunut sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön, Työterveyslaitoksen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhdessä järjestämään koulutukseen tai muuhun vastaavaan koulutukseen, jossa käsitellään huumausainetesteihin liittyvää lainsäädäntöä, testien tekemisen hyviä käytäntöjä sekä todistusten laatimista.

Laboratoriotutkimuslähetteen tekijän on annettava testattavalle selvitys huumausainetestin tarkoituksesta, sisällöstä (näytteenotto, huumausainetestiä koskevan todistuksen laatiminen, mahdollisuus selittää mahdollinen positiivinen testitulos) ja mahdollisuudesta riitauttaa positiivinen testitulos^{17 18}. Annettujen tietojen perusteella testattava tekee tietoon perustuvan päätöksen siitä, suostuuko hän huumausainetestiin. Tutkimuslähetteen antaja kirjaa potilaskertomukseen esitiedot ja havainnot opiskelijan mahdollisesta päihtymyksestä (ks. 3.3). Lisäksi on syytä kirjata ylös, että testattavaa on informoitu. Läheteeseen on kirjattava testattavan ilmoittama lääkitys ja käytetyt luontaistuotteet 14 vuorokauden ajalta.

Tutkimuslähete täytetään kolmena kappaleena, joista yksi jää terveydenhuollon yksikköön, toinen annetaan täydennettynä näytteenottolaboratorioon ja kolmas lähetetään analysointilaboratorioon.

Kun selvitetään opiskelijan akuuttia päihtymystilaa ja toimintakyvyn heikkenemistä laboratoriotutkimuksilla, tutkitaan verinäytteenä laaja huumaus- ja lääkeaineseula. Kun epäillä huumausaineriippuvuutta, tutkitaan laaja huumaus- ja lääkeaineseula sekä veri- että virtsanäytteenä. Tutkittavan veri- ja virtsanäytteenä tehtävän laajan seulonnan tulee sisältää vähintään seuraavat yhdisteet tai yhdisteryhmät: amfetamiinit, bentsodiatsepiinit ja unilääkkeet, kannabinoidit (kannabis), kokaiini, opiaatit ja muut opioidit (kuten buprenorfiini, metadoni, oksikodoni, fentanyyli, tramadoli). Lisäksi seulontaan on suositeltavaa sisällyttää huumausaineksi luokiteltuja kansallisesti merkittäviä uusia psykoaktiivisia aineita (”muuntohuumeita”). Erillisestä epäilystä on perusteltua sisällyttää myös muita päihteitä kuten LSD, gammahydroksibutyraatti (GHB) tai khat (Catha edulis). Seulonnassa saadut positiiviset tulokset on varmistettava kromatografis-massaspektrometrillä menetelmää käyttäen riittävän oikeusturvan takaamiseksi. Verinäytteenä saadut tulokset on ilmoitettava pitoisuuksina. Näytteiden

¹⁷ Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992, 5 §

¹⁸ Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä 218/2005, 4 §

analysointia suorittavien laboratorioiden tulee olla akkreditoituja ja testien kuuluu akkreditoinnin pätevyysalueeseen. Näytteitä analysoivat laboratoriot löytyvät FINAS-akkreditointipalvelun verkkosivuilta. Näytteenotto voi tapahtua siinä laboratoriossa, jonka kanssa terveydenhuollon yksikkö on sopinut SORA-lainsäädännön mukaisten näytteiden otosta, vaikka tutkimus analysoitaisiin muualla. Esimerkki tutkimuspyyntölomakkeesta on liitteessä 7.

3.5 NÄYTTEENOTTO

Näytteenoton edellytyksenä on, että testattavan henkilöllisyys voidaan luotettavasti todeta. Tilanteessa, jossa koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu velvoittaa opiskelijaa esittämään huumausainetestiä koskevan todistuksen, on tärkeää varmistaa, että opiskelijalla on kuvallinen henkilöllisyystodistus. Henkilöllisyyden varmistaminen on välttämätön toimenpide henkilörekisteriin talletettävien tietojen oikeellisuuden varmistamiseksi. Mikäli todistusta ei ole, on suositeltavaa, että koulutuksen järjestäjän, korkeakoulun tai työnantajan edustaja, joka henkilökohtaisesti tuntee opiskelijan, todistaa opiskelijan henkilöllisyyden testaustilanteessa. Näytteenottoprosessista ja laboratorion laatuvaatimuksista säädetään valtioneuvoston asetuksessa¹⁹ ja ohjeistetaan STM:n julkaisussa Huumausainetestaus työelämässä²⁰. Näytteenottajien täytyy olla perehtyneitä huumausainetestaukseen. Tarkempi ohjeistus on liitteessä 8.

3.6 TESTITULOKSEN TULKINTA JA TESTITULOKSEN ILMOITTAMINEN

Analysointilaboratorio toimittaa tutkimuslähetteen antaneeseen terveydenhuollon yksikköön negatiivisen testituloksen tai varmistetun positiivisen testituloksen, josta on tehty analysointilausunto. Terveydenhuollon yksikön työntekijän on ilmoitettava testattavalle negatiivisesta testituloksesta²¹, ilmoituksen voi tehdä puhelimitse. Jos kyseessä on varmistettu positiivinen testitulos, lääkärin on ilmoitettava siitä testattavalle ja samalla annettava testitulos kirjallisena²³. Testituloksen perusteella laaditaan aina huumausainetestiä koskeva todistus.

¹⁹ Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä 218/2005

²⁰ Huumausainetestaus työelämässä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:

²¹ Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä 218/2005, 7 §

Varmistetun positiivisen testituloksen tulkitsee aina huumausainetestaukseen perehtynyt lääkäri²³. Huumausainetestaukseen perehtyneeksi lääkäriksi katsotaan lääkäri, joka on suorittanut sosiaali- ja terveysministeriön, Työterveyslaitoksen ja Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen yhdessä järjestämän tai muun vastaavan koulutuksen. Koulutus perehdyttää huumausainetestaukseen liittyvään lainsäädäntöön ja opintojen aikana opiskelijoille tehtäviin huumausainetesteihin, huumausaineiden farmakologiaan, testien tekemisen hyviin käytäntöihin ja tulkintaan sekä todistusten laatimiseen. Koulutuksia järjestetään muun muassa Työterveyslaitoksella (www.ttl.fi).

Kun kyseessä on varmistettu positiivinen testitulos, on testattavalle annettava mahdollisuus esittää käsityksensä positiivisen testituloksen syystä, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Tällä varmistetaan, ettei positiivinen tulos johdu testattavalle määrätystä lääkityksestä tai muusta hyväksyttävästä syystä tai testattavan esille tuomasta muusta syystä. Positiivista testitulosta tulkittaessaan lääkärin on arvioitava, onko todettu aine peräisin huumeikäytöstä. Testituloksen perusteella laaditaan koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun vaatima todistus huumausainetestauksesta (Liite 9).

Huumausainetestin tulokset ovat henkilötietolain (523/1999 11§) tarkoittamia arkaluonteisia tietoja. Niitä on käsiteltävä samalla tavalla kuin muita terveydentilaa koskevia tietoja, eivätkä testituloksia käsittelevät henkilöt siten saa kertoa testitulosten tietoja sivullisille ilman testattavan suostumusta.

3.7 HUUMAUSAINETESTISTÄ LAADITTAVA TODISTUS

Opiskelijan on toimitettava määräajassa koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun vaatima todistus huumausainetestauksesta. Todistuksesta on käytävä ilmi, onko opiskelija käyttänyt huumausaineita muihin kuin lääkinnällisiin tarkoituksiin siten, että hänen toimintakykynsä on heikentynyt. Arvio toimintakyvystä tehdään päihtymystilan havainneen henkilön kirjallisen arvioinnin (Liite 6), terveydenhuollossa kirjattujen tietojen ja laboratorio-tutkimusten tulosten perusteella. Liitteessä 9 on malli terveydenhuollon yksikön testattavalle antamasta huumausainetestiä koskevasta todistuksesta, jonka hän toimittaa koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle. Huumausainetestauksen prosessi esitetään kuvassa 2.

3.8 ALAIKÄISEN OPISKELIJAN HUUMAUSAINETESTAUS

Jos alaikäinen opiskelija ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee päättämään hoidostaan itse, hoito annetaan yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Alaikäinen opiskelija voi myös päättää terveydentilaansa ja hoitoansa koskevien tietojen luovuttamisesta^{22 23}. Jos alaikäinen opiskelija ei kykene päättämään hoidostaan itse, häntä hoidetaan yhteisymmärryksessä huoltajan tai muun laillisen edustajan kanssa. Pääsääntöisesti 15-vuotias pystyy päättämään hoidostaan itse, mutta päihtymys saattaa vaikuttaa alaikäisen kykyyn tehdä itseään koskevia päätöksiä. Jos alaikäinen tarvitsee aikuisen tukea päihdehoidon onnistumiseksi, siitä on ilmoitettava joko huoltajalle tai lastensuojeluun. Jos alaikäinen nuori pelkää, että huoltaja kohtelee häntä kielteisesti, eikä siksi halua asian menevän huoltajansa tietoon, nuorelle on kerrottava velvoitteesta saattaa hänet lastensuojelun palvelujen piiriin. Tämä voidaan toteuttaa myös nuoren kanssa tekemällä yhdessä pyyntö lastensuojelutarpeen selvittämisestä.

Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus ilmoittaa alaikäisen opiskelijan huoltajalle huumausainetestiä koskevan todistuksen vaatimisesta, eikä opiskelija voi kieltää ilmoitusta²⁴.

Jos terveydenhuollon ammattihenkilö on työ- tai virkatehtävissään saanut tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta alaikäisestä, on asiasta ilmoitettava viipymättä sosiaaliviranomaisille²⁵. Lastensuojeluilmoituksen tekijä ei tarvitse varmaa näyttöä asiasta, vaan perusteltu huoli nuoresta riittää ilmoituksen tekemiseen. Asiasta voi konsultoida opiskelijan kotikunnan lastensuojelusta vastaavaa henkilöä myös nuoren henkilöllisyyttä paljastamatta. Lastensuojeluilmoituksen saatuaan sosiaaliviranomaisilla on velvoite selvittää nuoren ja perheen tilanne sekä ryhtyä mahdollisesti tarvittaviin toimiin. Tällöin sosiaaliviranomainen voi salassapitosäännöksistä huolimatta saada tarvitsemansa asiakasta koskevat olennaiset tiedot asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi, sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten²⁶.

22 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992, 9 § 2 mom

23 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992, 13 § 2 mom.

24 Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 34 a §

25 Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §

26 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 20 §

3.9 TESTITULOKSEN RIITAUTTAMINEN

Testattava voi testituloksen oikeellisuuteen liittyvästä syystä riitauttaa varmistetun positiivisen testituloksen ja vaatia B-näytteen analysointia 30 päivän kuluessa siitä päivästä, kun testattava on saanut tiedon varmistetusta positiivisesta testituloksesta²⁷. Riitauttaminen on tehtävä siihen terveydenhuollon yksikköön, josta huumausainetestin tutkimuslähete on annettu. Terveydenhuollon yksikön on pyydettävä laboratoriota analysoimaan B-näyte. B-näytteen analysoinnin suorittaneen laboratorion tulee toimittaa testitulos siihen terveydenhuollon yksikköön, joka on pyytänyt B-näytteen analysointia. B-näytteen testituloksen perusteella laaditaan huumausainetestistä koskeva todistus.

3.10 HUUMEONGELMAISEN HOITO

Huumeongelmaisia hoidetaan terveydenhuollossa, päihdehuollon erityispalveluyksiköissä ja sosiaalitoimissa. Laitoshoitoon hakeudutaan A-klinikoiden, terveyskeskusten tai sosiaalitoimen kautta. Huumeongelman lääketehtäellisestä hoidosta on julkaistu Käypä hoito-suositus²⁸.

3.11 ESIMERKKEJÄ HUUMAUSAINETESTITULOSTEN TULKINNASTA

Esimerkki 1.

Testattavan verinäytteestä todetaan amfetamiinia 0,05 mg/l. Henkilö pystyy esittämään lääkärille todistuksen, jonka mukaan hänellä on ADHD-lääkitys Dexedrine 10 mg/vrk. Dexedrine sisältää deksamfetamiinia. Tulos voi johtua kyseisestä lääkkeestä, ja se sopii lääkkeen terapeuttiselle alueelle, eikä siten selitä toimintakyvyn heikkenemistä.

Esimerkki 2.

Testattavan verinäytteestä todetaan bentsoyyliiekgoniinia (kokaiinin aineenvaihduntatuote) 0,014 mg/l. Henkilö ei myönnä käyttäneensä kokaiinia. Tarkemmassa selvittelyssä selviää, että testattava on käynyt aamulla juu-

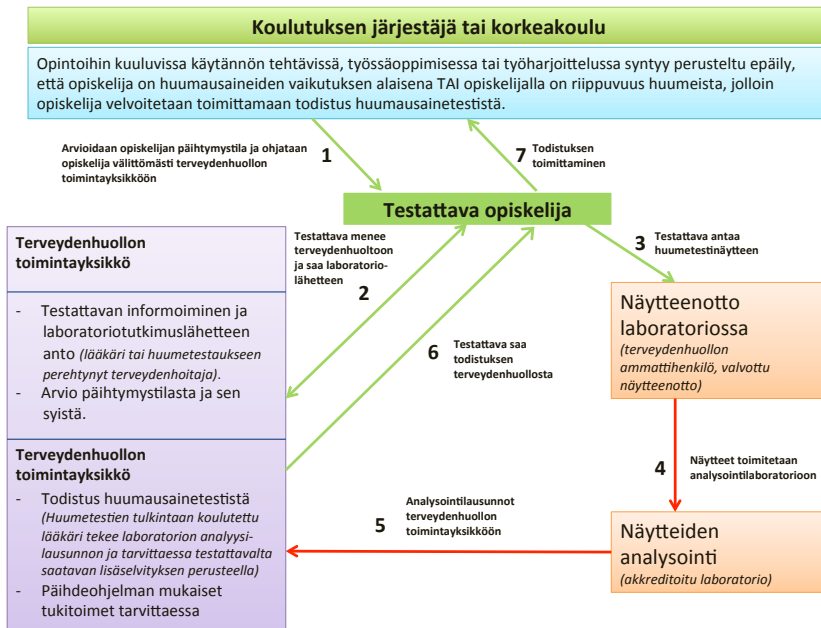
²⁷ Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä 218/2005, 8 §

²⁸ Käypä hoito-suositus. Huumeongelman hoito. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/naytaartikkeli/tunnus/hoi50041>

ri ennen työpaikalle tuloa operaatiossa, jossa on käytetty paikallista puudutusainetta. Operaation tiedoista selviää, että puudutteenä käytettiin kokaiinia. Positiivinen tulos voi siten johtua kyseisestä puudutuksesta.

Esimerkki 3.

Testattavan verinäytteestä löytyy diatsepaamia 0,2 mg/l, nordiatsepaamia 0,23 mg/l ja oksatsepaamia 1,9 mg/l. Henkilö pystyy esittämään Diapamireseptin 10 mg/vrk. Kaikki löydetyt aineet sopivat Diapamin käyttöön (osa aineenvaihduntatuotteita), mutta oksatsepaamipitoisuus on lääkitykseen nähden liian korkea, eikä voi siten johtua henkilön Diapam-lääkityksestä. Tässä tapauksessa on ilmeistä, että henkilö on käyttänyt Diapamin lisäksi oksatsepaamia.

Kuva 2. Huumausainetestauksen prosessikaavio

4 OPISKELUOIKEUDEN PERUUTTAMINEN

4.1 OPISKELUOIKEUDEN PERUUTTAMISEN EDELLYTYKSET

Opiskelu oikeus voidaan peruuttaa SORA-tutkinnoissa viimesijaisena toimenä, jos opiskelija ei terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään täytä opiskelijaksi ottamisen edellytyksiä, opiskelun esteitä ei voida kohtuullisin toimin poistaa, eikä opiskelijaa voida ohjata toiselle koulutus alalle.

Opiskelu oikeus voidaan peruuttaa tilanteessa, jossa opiskelija ei olisi voinut tulla valituksi koulutukseen, jos hänen terveydentilaansa tai toimintakykyään koskeva puute olisi tiedetty jo hakuvaiheessa. Tällainen tilanne voi syntyä, jos opiskelija on salannut terveydentilaansa tai toimintakykynsä liittyvän tiedon hakuvaiheessa. Opiskelu oikeus voidaan peruuttaa myös silloin, jos opiskelijan terveydentila tai toimintakyky on muuttunut opintojen aikana niin, että hän ei täytä opiskelijaksi ottamisen edellytyksiä. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, jos opiskelija sairastuu opintojen aikana vakavasti eikä ole odotettavissa, että terveydentila tai toimintakyky korjaantuu. Opiskelijan vakava fyysinen tai psyykinen toimintakyvyn puute voi vaarantaa turvallisuutta. Se voi siten estää opintoihin kuuluvista käytännön tehtävistä, työssäoppimisesta tai harjoittelusta suoriutumisen, jolloin opiskelu oikeuden peruuttaminen on mahdollista.

Jos opiskelija sairastuu opintojen aikana vakavasti tai jos tulee esille opiskelukykyä heikentäviä terveydellisiä seikkoja, on opiskelija ohjattava tarpeellisten palvelujen piiriin, kuten opiskeluterveydenhuoltoon opiskelukyvyn arvioimiseksi ja tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi²⁹. Jos opiskelijan opiskelukyky on vakavasti tai pitkäaikaisesti uhattuna, on terveydenhuollon tehtävä yhteistyötä opiskeluhuoltotyöhön osallistuvien kanssa ja etsittävä keinoja, joilla opiskelu olisi mahdollista. Terveydentilan tai toimintakyvyn muuttumisesta aiheutuvat ongelmat opinnoissa ratkaistaan ensisijaisesti yksilöllisillä opetusjärjestelyillä ja tukemalla opiskelijaa opiskeluhuollollisin keinoin tai korkeakouluissa hyvinvointipalvelujen keinoin.

Ennen kuin opiskelu oikeus voidaan terveydellisistä syistä peruuttaa, koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu voi määrätä opiskelijan laillistetun terveydenhuollon ammattihenkilön suorittamaan tarkastukseen ja tutkimuksiin.

²⁹ Hallituksen esitys 164/2010, s. 34

Tarkastukseen voidaan säännöksen mukaan määrätä, jos se on välttämätöntä opiskelijan terveydentilan tai toimintakyvyn selvittämiseksi³⁰. Terveydentilasta tai toimintakyvystä johtuva opiskeluoikeuden peruuttamispäätös edellyttää tarvittavan asiantuntijaselvityksen saamista³¹ eikä sitä tulisi tehdä ilman terveydenhuollon arviota.

4.2 LÄÄKÄRIN LAUSUNTO OPISKELUKYVYSTÄ

Jos opiskelijalla epäillään olevan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä este, jonka perusteella opiskeluoikeus voitaisiin peruuttaa, voi koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu määrätä opiskelijan terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastukseen ja tutkimuksiin³². Terveydenhuollon ammattihenkilöt päättävät tutkimuksista ja selvityksistä, jotka katsotaan välttämättömiksi opiskelijan terveydentilan ja toimintakyvyn selvittämiseksi. Tutkimuksissa keskitytään erityisesti arvioimaan tutkintokohtaisten terveydentilavaatimusten toteutumista. Koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu vastaa tutkimuksista aiheutuneista kustannuksista.

Koulutuksen järjestäjällä tai korkeakoululla on oikeus saada lääkärin lausunto, jossa arvioidaan, täyttääkö opiskelija terveydentilaltaan ja toimintakyvyltään opiskelijaksi ottamisen edellytykset³². Liitteessä 10 on malli lomakkeesta, jolla koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu voi antaa lausunnon laativalle lääkärille tiedot siitä, miksi lausuntoa pyydetään ja minkälaisia tukitoimia on jo tehty. Lausuntopyyntöön on syytä liittää tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset ja se on hyvä toimittaa suoraan lausunnon laativalle lääkärille. Lausunnon tekevällä lääkärillä on välttämätöntä olla selkeä käsitys siitä, millaisista tehtävistä opiskelijalla on ollut vaikeuksia selviytyä.

Mikäli opiskelukyvyn arviointi vaatii erikoislääkärin tutkimuksia, voidaan opiskelija lähettää erikoissairaanhoidon tai yksityissektorille. Opiskelukyvyn arviointia varten saatetaan tarvita myös muiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden, kuten psykologin, fysioterapeutin tai toimintaterapeutin tutkimuksia.

Lausuntopohjana lääkäri käyttää T-todistusta. Koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle toimitetaan T-todistuksen sivu 2, josta ilmenee, pitääkö lääkäri opiskelijaa sopivana, rajoituksin sopivana vai ei sopivana

30 Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 32a §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammatti-
korkeakoululaki 351/2003 25b §, yliopistolaki 558/2009 43b §

31 Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 35a §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammatti-
korkeakoululaki 932/2014 34 §, yliopistolaki 558/2009 45a §

32 Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 32a §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammatti-
korkeakoululaki 932/2014 34 §, yliopistolaki 558/2009 43b §

jatkamaan tutkintoa. Yksityiskohtaiset tiedot terveydentilasta tallennetaan potilastietojärjestelmään. Lääkärillä on myös mahdollisuus olla ottamatta kantaa sopivuuteen. Mikäli lääkäri ei pysty ottamaan kantaa opiskelijan sopivuuteen, on opiskelija ohjattava sellaiseen terveydenhuollon yksikköön, jossa arvio voidaan tehdä. Mikäli lääkäri pitää opiskelijaa rajoituksin sopivana, on tärkeää täsmentää, millä edellytyksillä opiskelija voi opintoja jatkaa. Näissä tilanteissa yhteistyö opiskeluhuollon toimijoiden kanssa on erityisen tärkeää. Korkeakouluissa yhteistyötahoina voivat olla hyvinvointityön toimijat. Opiskelun esteet on pyrittävä aina ensisijaisesti poistamaan.

Jos opiskelijaa ei pidetä terveydentilan tai toimintakyvyn vuoksi sopivana jatkamaan tutkinnon suorittamista, on välttämätöntä huomioida terveydelliset rajoitukset uutta koulutusala suunniteltaessa. Terveydenhuollon ammattihenkilöllä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus omaehtoisesti antaa opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä koskevia ja tehtävien hoidon kannalta välttämättömiä tietoja opinto-ohjauksesta vastaaville henkilöille muihin opintoihin ja tukipalveluihin ohjaamista varten³³.

Ilmailu- ja merenkulkualan sekä logistiikka-alan opiskelijoiden terveydentilan ja toimintakyvyn arvioinnissa on huomioitava näiden alojen lainsäädännön erityispiirteet. Kts. kohta 2.4.

Jos opiskelija kieltäytyy terveydentilan ja toimintakyvyn selvityksestä, voi koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu pitää opiskeluoikeuden, kunnes hän suostuu tarvittavaan selvitykseen.

4.3 PÄÄTÖKSENTEKO OPISKELUOIKEUDEN PERUUTTAMISESSA

Opiskeluoikeuden peruuttaminen on aina koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun päätös. Terveydenhuollon henkilöstön on kuitenkin hyvä tietää päätöksenteon vaiheet.

Ennen opiskeluoikeuden peruuttamispäätöksen tekemistä koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun on tehtävä asiasta tarpeellinen selvitys sekä varattava opiskelijalle ja alaikäisen opiskelijan huoltajalle tilaisuus tulla kuuluksi asiassa. Mikäli opiskelijan siirtyminen toiseen koulutukseen tai muut opiskelijan opiskelua tukevat toimenpiteet eivät ole mahdollisia ja päädytään opiskeluoikeuden peruuttamiseen, päätöksen tekee koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun asettama monijäseninen toimielin.

³³ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 43 §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 16 §, ammatti-korkeakoululaki 932/2014 65 §, yliopistolaki 558/2009 90a §

Opiskelijalle tulee hallintolain mukaan antaa opiskeluoikeuden peruuttamisesta tehty päätös valitusosoituksineen todisteellisena tiedoksi³⁴. Opiskeluoikeuden peruuttamispäätökseen haetaan muutosta opiskelijoiden oikeusturvalautakunnalta³⁵.

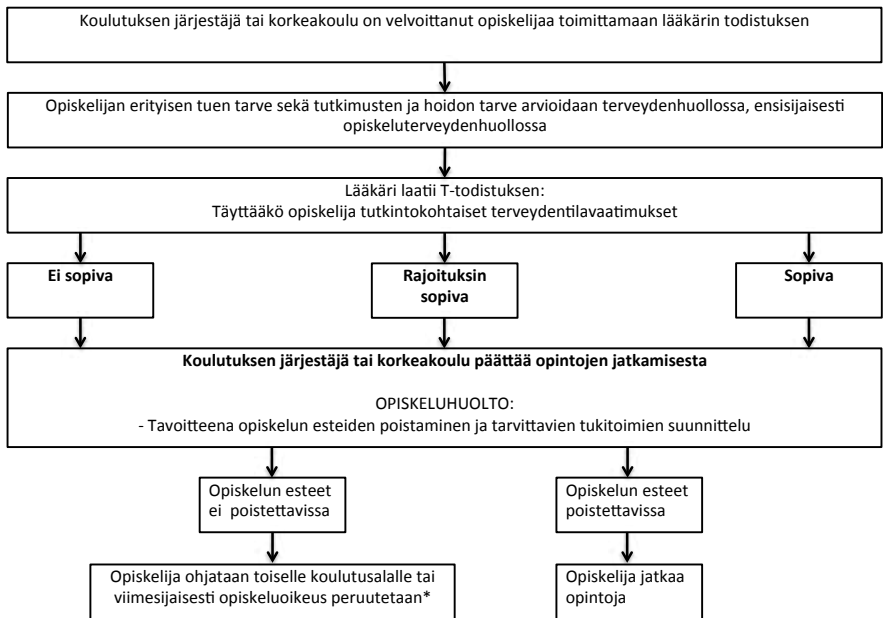
Jotta Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira voi hoitaa sille säädettyjä tehtäviä, on koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun velvollisuus antaa sille välttämättömät tiedot vireillä olevista sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden opiskeluoikeuden peruuttamiskäsittelystä sekä opiskeluoikeuden peruuttamisesta tai muuhun koulutukseen siirtämisestä ja sen perusteluista.

4.4 TERVEYDENHUOLLON TOIMET OPISKELUOIKEUDEN PERUUTTAMISEN JÄLKEEN

Mikäli opiskelijan opiskeluoikeus päätetään terveydellisten syiden takia peruuttaa, on terveydenhuollossa varmistettava tarvittavan hoidon toteutuminen. Opiskelijan oikeus opiskeluterveydenhuollon palveluihin päättyy kunnallisessa opiskeluterveydenhuollossa opintojen loppuessa. Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiön palvelujen käyttöoikeus päättyy sen lukukauden lopussa, jolloin opiskelijan opiskeluoikeus päättyy. Erityisesti tilanteissa, joissa hoitosuhde katkeaa opintojen päättymisen myötä, on tehtävä selkeä jatkohoitosuunnitelma (Kuva 3.)

34 Hallintolaki 434/2003, 60§

35 http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutusjaerjestelmae/koulutuksen_hallinto_ja_paaetoeksenteko/oikeusturva/?lang=fi

Kuva 3. Opiskeluoikeuden peruuttaminen

* Mikäli opiskelijan opiskeluoikeus peruutetaan terveydellisistä syistä, on terveydenhuollon huolehdittava mahdollisesta jatkohoidon suunnittelusta erityisesti silloin, jos opiskelijan kontakti hoitavaan tahoon päättyy opiskeluoikeuden peruuntuessa.

5 OPISKELUOIKEUDEN PALAUTTAMINEN

Jos opiskeluoikeus on peruutettu terveydentilaa tai toimintakykyä koskevan syyn vuoksi, on palauttamista mahdollista hakea koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun asettamalta monijäseniseltä toimielimeltä vapaamuotoisella kirjallisella hakemuksella³⁶. Opiskeluoikeuden palauttamisen hakemiselle ei ole määräaikaa.

Opiskeluoikeuden palauttamisen edellytyksenä on, että hakija osoittaa terveydentilaansa koskevilla lausunnoilla, että opiskeluoikeuden peruuttamisen aiheuttaneet syyt ovat poistuneet ja että opiskelija täyttää opiskelijaksi ottamisen terveydelliset edellytykset³⁶. Hakija hakeutuu tarvittaviin selvityksiin terveyskeskukseen, yksityissektorille tai erikoissairaanhoidon. On suositeltavaa, että opiskeluoikeuden palauttamista koskevan terveydentilalausunnon laatii lääkäri. Ennen vastaanottokäyntiä hakija toimittaa lausunnon laatijalle opiskeluoikeuden peruuttamiseen liittyvät terveystiedot, opiskeluoikeuden peruuttamispäätöksen ja tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset. Terveydentila- ja toimintakykyarviossa on kiinnitettävä erityisesti huomiota siihen, onko opiskeluoikeuden peruuttamiseen johtanut terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka poistunut. Lääkärin on lausunnossaan otettava kantaa siihen, täyttääkö opiskelija terveydentilansa ja toimintakykynsä osalta opiskelijaksi ottamisen terveydentilavaatimukset. Lausunto annetaan T-todistuksella, jonka sivun 2 henkilö toimittaa koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle opiskeluoikeuden palauttamishakemuksen liitteenä.

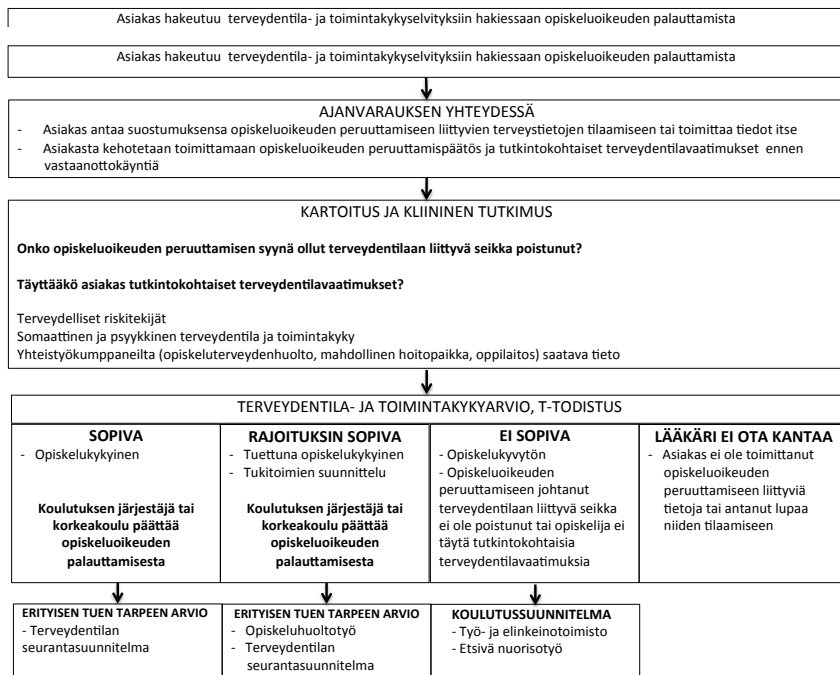
Jos lääkäri tutkimusten perusteella toteaa, että henkilö on rajoituksin sopiva suorittamaan kyseisen tutkinnon, on lausunnossa pyrittävä kuvaamaan käytännön tehtäviin, työssäoppimiseen tai harjoitteluun liittyvät rajoitteet. Lisäksi lausunnossa on mahdollisuuksien mukaan arvioitava, millä keinoilla opiskelun esteet on poistettavissa. Ehdotukset tarvittavista tukitoimista, kuten erityisopetuksesta, apuvälineistä tai opiskeluhuollon palveluista tai korkeakouluissa hyvinvointityön toimista, kirjataan lausuntoon. Koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu arvioi, ovatko opiskelun esteet kohtuullisin toimin poistettavissa.

Mikäli lääkäri toteaa, että henkilö ei täytä tutkintokohtaisia terveydentilavaatimuksia, on tärkeää varmistaa, että hän on riittävän tuen ja hoidon

³⁶ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 32b §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammatti-korkeakoululaki 932/2014 35 §, yliopistolaki 558/2009 43c §

piirissä. Etsivä nuorisotyö tukee alle 29-vuotiaita nuoria ja nuoria aikuisia, jotka ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. TE-palvelut (työ- ja elinkeinotoimisto) auttavat työnhaussa ja järjestävät koulutusneuvontaa. (Kuva 4.)

Koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun asettama monijäseninen toimielin palauttaa opiskelijan opiskeluoikeuden, mikäli siihen on riittävät perusteet. Jos opiskeluoikeus palautetaan, on koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun syytä kertoa asiasta myös opiskeluterveydenhuollolle, alaikäisen opiskelijan huoltajille sekä muille yhteistyötahoille, jotka ovat olleet mukana opiskeluoikeuden peruuttamisessa.

Kuva 4. Opiskeluoikeuden palauttaminen

6 TIEDONSAANTIOIKEUS

Henkilötietolaki³⁷ määrittelee arkaluonteisiksi tiedoiksi terveydentilaa, sairautta, vammaisuutta tai henkilöön kohdistettuja hoitotoimenpiteitä koskevat tiedot. Opiskelijaksi hakijaa tai opiskelijaa koskevia terveydentilaan liittyviä arkaluonteisia tietoja saavat käsitellä vain ne koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun edustajat, jotka valmistelevat, tekevät päätöksen tai antavat lausunnon opiskelijaksi ottamisesta, opiskeluoikeuden peruuttamisesta, opiskeluoikeuden palauttamisesta tai kurinpidosta³⁸.

Pääsääntöisesti terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa salassapitosäännösten vuoksi antaa asiakkaan terveydentilaan liittyviä tietoja ilman asianomaisen kirjallista lupaa³⁹. Kuitenkin terveydenhuollon ammattihenkilöllä on salassapitosäännösten estämättä oikeus antaa opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä koskevia ja tehtävien hoidon kannalta välttämättömiä tietoja opiskeluyhteisön turvallisuuden varmistamiseksi seuraaville henkilöille⁴⁰:

- 1) oppilaitoksen rehtorille tai johtajalle ja oppilaitoksen turvallisuudesta vastaavalle muulle henkilölle opiskelun turvallisuuden varmistamiseksi
- 2) työssäoppimisesta tai harjoittelusta vastaaville henkilöille opiskelijoiden sekä työssäoppimispaikan tai harjoittelupaikan henkilöstön ja asiakkaiden turvallisuuden varmistamiseksi
- 3) poliisille ja koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun edustajalle, joka on ensisijaisessa vastuussa turvallisuusuhan selvittämisestä, välittömän turvallisuusuhan arvioimiseksi tai mikäli opiskelijan todetaan terveydentilan arvioinnissa olevan vaaraksi muiden turvallisuudelle.

Lisäksi terveydenhuollon ammattihenkilöllä on oikeus antaa opiskelijan terveydentilatietoja opinto-ohjauksesta vastaaville henkilölle opiskelijan muihin opintoihin ja tukipalveluihin ohjaamista varten. Koulutuksen järjestäjällä tai korkeakoululla taas on oikeus antaa opiskelijan terveydentilatietoja opiskeluterveydenhuollosta vastaaville henkilöille opiskelijan terveyden ja turvallisuuden varmistamiseksi sekä tarvittaviin tukitoimiin ohjaamista varten⁴¹.

³⁷ Henkilötietolaki 523/1999, 11 §

³⁸ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 42 §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 16 §, ammattikorkeakoululaki 932/2014 40 §, yliopistolaki 558/2009 45b §

³⁹ Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992, 13 § 2 mom.

⁴⁰ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 43 §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 16 §, ammattikorkeakoululaki 932/2014 65 §, yliopistolaki 558/2009 90a §

⁴¹ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 43 §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 16 §, ammattikorkeakoululaki 932/2014 65 §, yliopistolaki 558/2009 90a §

Opiskelijalla on henkilötietolain mukaan oikeus rekisteröitynä tarkastella millaisia tietoja hänestä rekisteröidään ja pyytää korjaamaan virheellisiä tietoja. Rekisteröidyn oikeuksiin kuuluu myös mahdollisuus antaa suostumus tai käyttää kielto-oikeutta. Rekisteröityä tulee informoida henkilötietolain edellyttämällä tavalla siitä, miten henkilötietoja käsitellään Sora-säännösten määrittelemissä tilanteissa. Tietosuojavaltuutetun toimiston nettisivuilla (www.tietosuoja.fi) on henkilötietojen käsittelyyn liittyviä oppaita ja lomakkeita eri tarkoituksiin.

6.1 TIEDONSAANTI HAKUVAIHEESSA

Koulutuksen järjestäjällä tai korkeakoululla on ennen opiskelijavalintaa oikeus saada opiskelijaksi ottamisen arvioinnin edellyttämä opiskelijaksi hakijan terveydentilaa koskevat tiedot⁴². Opiskelijaksi ottamisen vaiheessa ensisijainen terveydentilatietojen antaja on hakija itse. Tarvittaessa, hakijan ilmoituksen perusteella, koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu voi pyytää terveydenhuollon ammattihenkilön lausunnon. Lausunnossa otetaan kantaa siihen, täyttääkö hakija tutkintokohtaiset terveydentila- ja toimintakykyvaatimukset. Lääkäri antaa lausunnon T-todistuksella ja muu terveydenhuollon ammattihenkilö vapaamuotoisella lausunnolla (Liite 5). Koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle ei välitetä lausunnolla terveydentilatietoja. Tieto opiskelijaksi hakijan terveydentilasta ja toimintakyvystä ilmoitetaan muodossa: sopiva / rajoituksin sopiva / ei sopiva. Lausunnossa on kuvattava käytännön tehtäviin, työssäoppimiseen tai harjoitteluun liittyvät mahdolliset rajoitteet. Hakuvaiheessa koulutuksen järjestäjällä tai korkeakoululla ei ole oikeutta saada terveydentilatietoja suoraan terveydenhuollosta, vaan opiskelijaksi hakija toimittaa tiedot itse. Mikäli opiskelijaksi hakija ei toimita vaadittuja tietoja, hän ei voi tulla valituksi opiskelemaan kyseistä alaa.

6.2 TIEDONSAANTI HUUMAUSAINETESTAUKSEN YHTEYDESSÄ

Koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun on tiedotettava opiskelijaksi hakijoille, millaisissa opintoihin liittyvissä tehtävissä ja tilanteissa opiskelija voidaan velvoittaa esittämään huumausainetestiä koskeva todistus⁴³. Koulu-

⁴² Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 27b §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammatti-korkeakoululaki 932/2014 27 §, yliopistolaki 558/2009 37b §

⁴³ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 27a §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammatti-

tuksen järjestäjä tai korkeakoulu voi velvoittaa opiskelijan esittämään todistuksen, mikäli testaamisen edellytykset ovat täyttyneet⁴⁴.

Laboratoriotutkimuslähetteen antajan on annettava testattavalle selvitys huumausainetestin tarkoituksesta ja sisällöstä. Näiden tietojen perusteella testattava tekee tietoon perustuvan päätöksen siitä, suostuuko hän huumausainetestiin⁴⁵. Tutkimuslähetteen antajan on syytä kirjata testattavan informointi potilasasiakirjoihin. Lisäksi tutkimuslähetteen antajan on kerrottava testattavalle mahdollisuudesta riitauttaa positiivinen testitulos⁴⁶.

Huumausainetestausta koskevan todistuksen laatii huumausainetestaukseen perehtynyt lääkäri⁴⁷. Huumausainetestausta koskeva todistus annetaan aina opiskelijalle, joka toimittaa sen koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle. Koulutuksen järjestäjällä tai korkeakoululla ei ole oikeutta saada huumausainetestiä koskevaa todistusta suoraan terveydenhuollosta.

6.2.1 Alaikäisen huumausainetestausta ja siitä tiedottaminen

Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus ilmoittaa huumausainetestausta koskevan todistuksen vaatimisesta huoltajalle. Opiskelija ei voi kieltää ilmoittamista.

Mikäli päihtymys ei sitä estä, pystyy alaikäinen opiskelija yleensä ikänsä ja kehitystasonsa perusteella päättämään hoidostaan⁴⁸ sekä terveydentilaansa ja hoitoansa koskevien tietojen luovuttamisesta⁴⁹. Se, onko alaikäisellä oikeus kieltää yhteydenotto ja tietojen luovuttaminen huoltajilleen, riippuu siitä, pitääkö alaikäistä hoitava terveydenhuollon ammattilainen häntä riittävän kypsänä päättämään itse hoidostaan⁵⁰.

Mikäli alaikäisestä opiskelijasta on tehty lastensuojeluilmoitus, on sosiaaliviranomaisella salassapitosäännösten estämättä oikeus saada tarvitsemansa asiakasta koskevat potilastiedot, jotka ovat olennaisia asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten⁵¹.

korkeakoululaki 932/2014 26 §, yliopistolaki 558/2009 37a §

44 Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 34a §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammattikorkeakoululaki 932/2014 36 §, yliopistolaki 558/2009 43d §

45 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992, 6 §

46 Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä 218/2005, 4 §

47 Valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä 218/2005, 7 §

48 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992, 7 § 1 mom.

49 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992, 13 § 2 mom.

50 Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992, 9 § 2 mom.

51 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, 20 §

6.3 TIEDONSAANTI OPISKELUOIKEUDEN PERUUTTAMISVAIHEESSA

Ennen kuin koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu päättää opiskeluoikeuden peruuttamisesta, sillä on oikeus saada lääkärinlausunto, jossa arvioidaan, täyttääkö opiskelija terveydentilaltaan ja toimintakyvyltään opiskelijaksi ottamisen edellytykset⁵². Mikäli opiskelija ei hakeudu määrättyihin tutkimuksiin, voidaan opiskeluoikeus pidättää, kunnes opiskelija toimittaa vaaditun todistuksen.

Terveydentila- ja toimintakykylausunnon antaa aina lääkäri. Lääkäri antaa lausunnon ensisijaisesti T-todistuksella. Koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle ei anneta terveydentilatietoja, vaan tieto opiskelijan terveydentilasta ja toimintakyvystä ilmoitetaan muodossa: sopiva / ei sopiva / rajoituksin sopiva. Jos opiskelija on hakeutunut tutkimuksiin, mutta ei toimita lääkärin todistusta, on koulutuksen järjestäjällä tai korkeakoululla oikeus saada todistus suoraan terveydenhuollosta.

6.4 TIEDONSAANTI OPISKELUOIKEUDEN PALAUTTAMISVAIHEESSA

Kun henkilö hakee opiskeluoikeuden palauttamista, osoittaa hän koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle toimittamallaan lausunnoilla, että terveydentilaan ja toimintakykyyn liittyvät opiskeluoikeuden peruuttamisen syyt ovat poistuneet⁵³. On suositeltavaa, että lausunnon laatii lääkäri. Henkilö toimittaa lausunnon laativalle lääkärille opiskeluoikeuden peruuttamista koskevat terveystiedot, opiskeluoikeuden peruuttamispäätöksen ja tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset. Mikäli opiskeluoikeuden palautusta hakeva ei toimita yllä mainittuja tietoja, voi lääkäri olla ottamatta kantaa terveydentilaan ja toimintakykyyn. Lääkäri antaa lausunnon terveydentilasta ja toimintakyvystä T-todistuksella. Koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle ei anneta terveydentilatietoja, vaan tieto opiskeluoikeuden palautusta hakevan terveydentilasta ja toimintakyvystä ilmoitetaan muodossa: sopiva / ei sopiva / rajoituksin sopiva. Henkilö toimittaa lääkärinlausunnon koulutuksen järjestäjälle tai korkeakoululle opiskeluoikeuden palauttamishakemuksensa liitteenä.

⁵² Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 32a §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammatti-korkeakoululaki 932/2014 34 §, yliopistolaki 558/2009 43b §

⁵³ Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 32b §, laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998 11 §, ammatti-korkeakoululaki 932/2014 35 §, yliopistolaki 558/2009 43c §

AMMATILLISET PERUSTUTKINNOT⁵⁴:

- hammastekniikan perustutkinto
- lapsi- ja perhetyön perustutkinto
- lennonjohdon perustutkinto
- lentokoneasennuksen perustutkinto
- liikunnanohjauksen perustutkinto
- logistiikan perustutkinnon kuljetuspalvelujen koulutusohjelma ja lento-
asemapalvelujen koulutusohjelma
- luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon ympäristöalan koulutusohjelma
- lääkealan perustutkinto
- merenkulkualan perustutkinto
- metsäalan perustutkinnon metsäkoneenkuljetuksen koulutusohjelma
- nuoriso- ja vapaa-ajan ohjauksen perustutkinto
- rakennusalan perustutkinnon maanrakennuskoneenkuljetuksen koulu-
tusohjelma
- sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto
- viittomakielisen ohjauksen perustutkinto

AMMATTI- TAI ERIKOISAMMATTITUTKINNOT⁵⁵:

- ajoneuvonosturinkuljettajan ammattitutkinto
- hierojan ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto
- jalkojenhoidon ammattitutkinto
- kehitysvammaalan ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto
- kipsausalan ammattitutkinto
- kipsimestarin erikoisammattitutkinto
- koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjauksen ammattitut-
kinto ja erikoisammattitutkinto
- lasten ja nuorten erityisohjaajan ammattitutkinto
- liikenneopettajan erikoisammattitutkinto
- liikunnan ammattitutkinto
- linja-autonkuljettajan ammattitutkinto
- maarakennusalan ammattitutkinto
- metsäkoneenkuljettajan ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto
- näkövammaistaitojen ohjaajan erikoisammattitutkinto

⁵⁴ Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta annetun asetuksen 16 §:n muuttamisesta
⁵⁵ Valtioneuvoston asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun asetuksen muuttamisesta

- obduktiopreparaattorin ammattitutkinto
- perhepäivähoitajan ammattitutkinto
- psykiatrisen hoidon erikoisammattitutkinto
- puhevammaisten tulkin erikoisammattitutkinto
- puutavaran autokuljetuksen ammattitutkinto
- päihdetyön ammattitutkinto
- työvalmennuksen erikoisammattitutkinto
- valmentajan ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto
- vanhustyön erikoisammattitutkinto
- yhdistelmäajoneuvonkuljettajan ammattitutkinto

AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINNOT⁵⁶:

- ammatillisesta opettajankoulutuksesta annetun valtioneuvoston asetuksen (357/2003) mukaisesti ammattillisiin opettajankoulutusopintoihin.
- humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto
- liikunnan ammattikorkeakoulututkinto
- merenkulun ammattikorkeakoulututkinto
- sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

YLIOPISTOTUTKINNOT⁵⁷:

- farmaseutin tutkinto
- hammaslääketieteen kandidaatin ja hammaslääketieteen lisensiaatin tutkinto
- humanististen tieteiden kandidaatin ja filosofian maisterin tutkinto logopedian alalla
- lääketieteen kandidaatin ja lääketieteen lisensiaatin tutkinto
- proviisorin tutkinto
- psykologian kandidaatin ja psykologian maisterin tutkinto
- terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa valtioneuvoston asetuksessa (564/1994) tarkoitettu psykoterapeuttikoulutus
- sosiaalityön koulutus
- yliopistojen tutkinnoista annetun valtioneuvoston asetuksen 19 §:n 1 momentin 1–5 kohdan mukaiset opettajankoulutusopinnot

⁵⁶ Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta
⁵⁷ Valtioneuvoston asetus yliopistoista annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta

LIITE 2: VAMMAISEN OPISKELIJAN TUKITOIMET

1. Vammaispalvelut

- Vammaispalvelulain ja -asetuksen mukaisia palveluja ja tukitoimia vammaisen opiskelija hakee kotikuntansa sosiaalitoimesta.
- Henkilökohtainen apu:
 - Vaikeavammaisen opiskelija voi saada henkilökohtaista apua opintoihinsa. Henkilökohtaisen avustajan tehtävänä on avustaa opiskelijaa niissä tehtävissä, joissa hän vammansa vuoksi tarvitsee apua. Henkilökohtainen avustaja voi olla mukana myös opintoihin liittyvissä harjoitteluissa ja tulevassa työelämässä.
- Vaikeavammaisten kuljetuspalvelujen opiskelumatkat:
 - Vaikeavammaisen opiskelija voi hakea päivittäisiä kodin ja opiskelupaikan välisiä matkoja vaikeavammaisten kuljetuspalveluna. Kuljetuspalvelumatkat voi saada myös harjoittelujen ajaksi.
- Liikkumistaidonohjaus
 - Näkövammaisen opiskelija voi saada liikkumistaidonohjausta, kun hän aloittaa opiskelun uudessa paikassa tai menee harjoitteluun.

2. Apuvälineet

- Vammaisen opiskelija voi hakea osaa opiskelussa tarvitsemistaan apuvälineistä Kelan ammatillisena kuntoutuksena. Tällaisia apuvälineitä ovat mm. kannettava tietokone oheislaitteineen, näkövammaisten tarvitsemat ruudunluku- ja suurennusohjelmat ja erilaiset suurettavat apuvälineet sekä huonokuuloisten tarvitsemat FM-laitteet.
- Terveystuonon kautta vammaisen ihminen voi saada esim. liikkumisen apuvälineitä (pyörätuoli, valkoinen keppi ym.). Myös erilaiset suurennuslasit tms. tulevat lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineinä. Näkövammaisten apuvälineistä on lisätietoa sivulla http://www.nkl.fi/fi/etusivu/palvelut_nakovammaisille/apuvälineet

3. Tulkkauspalvelut

- Kuulo- ja puhevammaiset hakevat tulkkauspalvelua Kelasta. Tulkkaus voi olla viittomakielen tulkkausta, puhetulkkausta tai kirjoitustulkkausta. Opiskeluissa (peruskoulun jälkeen) opiskelutulkkausta voi saada siinä laajuudessa kuin opintojen suorittaminen vaatii. Tulkki on paikalla myös valintakokeissa.

4. Opiskelun erityisjärjestelyt

- Valintakokeissa ja tenteissä vammaisen opiskelija voi saada lisäaikaa, kysymykset itselleen soveltuvassa muodossa (sähköisenä, suurennettuna ym.), mahdollisuuden käyttää apuvälineitä (kannettava tietokone, lukutelevisio ym.) ja mahdollisuuden tehdä tentti/valintakoe erillisessä tilassa. Valintakokeiden esteettömyydestä on laadittu suositus, joka on sivulla <http://www.esok.fi/esok-hanke/suosituksukset>
- Celia-kirjasto (<http://www.celia.fi>) on valtion erikoiskirjasto, joka tuottaa opiskelumateriaalia kaikille koulutusasteille. Sen asiakkaina on mm. näkövammaisia ja lukivaikeuksisia opiskelijoita. Celian kautta tutkinto-vaatimukseen tai oppilaitoksen oppimäärään sisältyvät kirjat voi saada äänikirjana tai elektronisena kirjana. Elektroniset kirjat on tarkoitettu vain näkövammaisille opiskelijoille.
- Näkövammaisen opiskelijan opiskelu helpottuu, jos hän saa opetushenkilöstöltä heidän käyttämänsä luentomateriaalit sähköisenä tai paperikopioina oman tarpeensa mukaan. Suositeltavaa on, että hän saa ko. materiaalit ennen opetusta. Sähköisten materiaalien ja erilaisten sähköisten palvelujen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta on lisätietoja sivulla <http://www.esok.fi/stivi>

Lisätietoja:

- Kuuloliitto ry, www.kuuloliitto.fi puh. 09 580 3830 (vaihde)
- Kuurojen liitto ry, www.kuurojenliitto.fi puh. 09 580 3770
- Lihastautiliitto ry, www.lihastautiliitto.fi puh. 044 736 1030 (vaihde)
- Näkövammaisten Keskusliitto ry, www.nkl.fi puh. 09 396 041 (vaihde)
- Suomen CP-liitto ry, www.cp-liitto.fi ,puh. 09 540 7540

- www.kuulokynnys.fi

Tietoa esteettömästä toimintaympäristöstä erityisesti kuulovammaisen kannalta

- www.nkl.fi/opiskelu

Tietoa näkövammaisena opiskelusta

- www.nkl.fi/ammattitietopankki

Tietoa kuulo- ja puhevammaisten tulkkauspalvelusta

- www.opiskelutulkki.fi

Tietoa opiskelutulkkauksesta

- www.esteeton.fi

Tietoa rakennetun ympäristön ja liikkumisen esteettömyydestä

- http://www.ttl.fi/fi/tietokortit/Documents/Tietokortti%20_23%20Näkövammaisen_2013.pdf

Näkövammaisen ja työ –tietokortti (siinä on taulukko apuvälineiden kustantajatahoista ja Celian palveluista sekä muutakin aiheeseen sopivaa)

- http://www.ttl.fi/fi/ergonomia/esteeton_tyoelama/vammaisjarjestot/sivut/default.aspx

Vammaisjärjestöjen sivut koottu yhteen

- http://www.ttl.fi/fi/ergonomia/esteeton_tyoelama/este_tarkistuslistat/sivut/default.aspx

Tarkistuslistoja esteettömyyden arviointiin

- http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/opm_297_opm06.pdf?lang=fi

Esteetön opiskelu yliopistoissa

LIITE 3: SORA-TUTKINTOJEN TUTKINTO-KOHTAISET TERVEYDENTILAVAATIMUKSET

- Opetushallitus on yhteistyössä Työterveyslaitoksen kanssa määritellyt SORA-tutkintojen tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset, jotka koskevat ammatillista peruskoulutusta, ammatillisten perustutkintojen näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintoja
- *Ammattikorkeakoulut ja yliopistot määrittelevät tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset itsenäisesti*

HUMANISTINEN JA KASVATUSALA	TUTKINTOKOHTAISET TERVEYDENTILAVAATIMUKSET
<p><i>Ammatilliset perustutkinnot</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Viittomakielisen ohjauksen perustutkinto, viittomakielisen ohjauksen koulutusohjelma/osaamisala, viittomakielen ohjaaja • Lapsi- ja perhetyön perustutkinto, lapsi- ja perhetyön koulutusohjelma/osaamisala, lastenohjaaja • Nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen perustutkinto, nuoriso- ja vapaa-ajanohjauksen koulutusohjelma/osaamisala, nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja <p><i>Ammattitutkinnot</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Lasten ja nuorten erityisohjaajan ammattitutkinto 	<p>Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos valtioneuvoston asetuksissa (1032 ja 1033/2011) määritellyissä humanistisen ja kasvatusalan tutkinnoissa tarkoitettuihin opintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Henkilön terveydentilan tai toimintakyvyn osalta tulee arvioida mahdollisten sairauksien aiheuttamat rajoitteet ja sairauksien yksilöllinen hoitotilanne.</p> <p>Opiskelijaksi ottamisen esteenä voi olla</p> <ul style="list-style-type: none"> • sellainen psyykinen tai fyysinen sairaus tai vamma, joka estää käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen osallistumisen kuten psykoottiasoainen oireilu tai vakavasti toimintakykyä laskeva masennus, vakava sosiaalisten tilanteiden pelkotila tai viittomisen estävä sairaus tai vamma (viittomakielisen ohjauksen perustutkinnossa) • muu sairaus tai vamma, joka vaarantaa opiskelijan oman tai muiden käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen osallistuvien tai niissä työskentelevien terveyden tai turvallisuuden • päihteiden ongelmakäyttö tai päihderiippuvuus.

Ammatilliset perustutkinnot

- Lentokoneasennuksen perustutkinto, lentokoneasennuksen koulutusohjelma/osaamisala, lentokoneasentaja ja avioniikan koulutusohjelma/osaamisala, avioniikka-asentaja

Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos valtioneuvoston asetuksessa (1032/2011) määritellyissä tekniikan ja liikenteen alan tutkinnoissa opintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Henkilön terveydentilan tai toimintakyvyn osalta tulee arvioida mahdollisten sairauksien aiheuttamat rajoitteet ja sairauksien yksilöllinen hoitotilanne ottaen huomioon lentokonealan yleiset terveydentilavaatimukset.

Opiskelijaksi ottamisen esteenä voi olla

- sellainen psyykinen tai fyysinen sairaus tai vamma, joka estää käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen osallistumisen
- sellainen näön tai kuulon heikkous, jota ei saada korjattua apuvälinein sekä poikkeava värinäkö
- hankala käsi-ihottuma
- allergia lentokonehuoltotyössä käytetyille aineille ja materiaaleille
- sairaudet, jotka pahenevat vuorotyössä
- päihteiden ongelmakäyttö tai päihderiippuvuus

Avioniikka-asentajalta edellytetään:

- lentokonealan yleisten terveysvaatimusten (ks. yllä) lisäksi tarkkaa värinäköä (Ishihara 15/15)

Ammatilliset perustutkinnot

- Lennonjohdon perustutkinto, lennonjohdon koulutusohjelma, lennonjohtaja

Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos valtioneuvoston asetuksessa (1032/2011) määritellyissä tekniikan ja liikenteen alan tutkinnoissa opintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Lennonjohdon perustutkintoon hakeutuvan henkilön terveydentila tai toimintakyky tulee arvioida alan säädöksissä esitettyjen terveydentilavaatimusten mukaisesti. Terveydelliset tekijät voivat muodostaa esteen lennonjohdon perustutkintoon opiskelijaksi ottamiselle.

Lennonjohtaja tarvitsee lupakirjansa lisäksi lääketieteellisen kelpoisuustodistuksen saadakseen toimia lennonjohtajana.

Lääketieteelliset kelpoisuustodistukset myönnetään, uusitaan tai niiden voimassaoloa jatketaan yleis-eurooppalaisten ilmailuviranomaismääräysten Eurocontrol class 3, lääketieteelliset kelpoisuusvaatimukset, mukaisesti.

Kyseiset määräykset ja terveystarkastuksissa käytettävät lomakkeet sekä lista Trafín valtuuttamista ilmailulääketieteen keskuksista ja ilmailulääkäreistä löytävät internetistä osoitteesta www.ilmailuhallinto.fi/ilmailulaaketiede

Ammatilliset perustutkinnot

- Logistiikan perustutkinto, kuljetuspalvelujen koulutusohjelma/ osaamisala, autonkuljettaja, linja-autonkuljettaja yhdistelmäajoneuvonkuljettaja ja lentoasemapaalvelujen koulutusohjelma/ osaamisala, lentoasemahuoltaja
- Rakennusalan perustutkinto, maarakennuskoneenkuljetuksen koulutusohjelma/ osaamisala, maarakennuskoneenkuljettaja
- Metsäalan perustutkinto, metsäkoneenkuljetuksen koulutusohjelma/ osaamisala, metsäkoneenkuljettaja
- Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto, ympäristöalan koulutusohjelma/ osaamisala, ympäristöhoitaja

Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos valtioneuvoston asetuksissa (1032 ja 1033/2011) määritellyissä tekniikan ja liikenteen alan sekä oheisissa luonnonvara- ja ympäristöalan tutkinnoissa opintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa.

Ammattitutkinnot

- Ajoneuvonosturin-kuljettajan ammattitutkinto
- Linja-autonkuljettajan ammattitutkinto
- Yhdistelmäajoneuvon-kuljettajan ammattitutkinto
- Puutavaran autokuljetuksen ammattitutkinto
- Maarakennusalan ammattitutkinto
- Metsäkoneenkuljettajan ammattitutkinto

Erikoisammattitutkinnot

- Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto
- Metsäkoneenkuljettajan erikoisammattitutkinto

Logistiikan perustutkinnon (kuljetuspalvelujen, yhdistelmäajoneuvonkuljettajan ja lentoasemapaalvelujen koulutusohjelma tai osaamisala), rakennusalan perustutkinnon (maarakennuskoneenkuljetuksen koulutusohjelma tai osaamisala), metsäalan perustutkinnon (metsäkoneenkuljetuksen koulutusohjelma tai osaamisala) sekä luonto- ja ympäristöalan perustutkinnon (ympäristö-alan koulutusohjelma tai osaamisala) sekä oheisten ammatti- ja erikoisammattitutkintojen koulutuksessa edellytetään henkilöitä käytännön tehtäviin ja työssäoppimisen aiheuttamaan kuormitukseen nähden riittävää fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä.

Maantiiliikenteessä ammattikuljettajalta edellytetään joko ryhmän 2 ajokorttia (kuorma- ja linja-autojen sekä raskaiden ajoneuvoyhdistelmien kuljettajat) tai henkilöauton ammattiajolupaa (taksikuljettajat). Näitä haettaessa sovelletaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen ajo-terveydestä ryhmän 2 mukaisia terveydentilavaatimuksia. Ajolupaa koskevista terveydentilavaatimuksista ja ajoterveyden valvonnasta säädetään ajokorttilaissa (386/2011) sekä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa ajoterveydestä, jossa annetaan tarkemmat säännökset ajokortin terveysvaatimuksista direktiivin 2006/126/EY liitteen III ja direktiivin 2009/113/EY-vaatimusten mukaisesti. www.finlex.fi Henkilön terveydentilan tai toimintakyvyn osalta tulee arvioida mahdollisten sairauksien aiheuttamat rajoitteet ja sairauksien yksilöllinen hoitotilanne.

Opiskelijaksi ottamisen esteenä voi olla

- insuliinihoitoinen diabetes
- epilepsia tai muut tasapainoelimestön sairaudet ja toimintahäiriöt
- sellainen näön tai kuulon heikkous, jota ei voida korjata apuvälineillä
- sydän- ja verenkiertoelinten sairaus
- fyysisen kuormituksen sietoa ja ulkotyössä selviytymistä rajoittava hengityselinten sairaus
- tuki- ja liikuntaelimestön sairaus
- munuaissairaudet
- psyykinen sairaus, joka estää käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen osallistumisen
- päihteiden ongelmakäyttö tai päihderiippuvuus

Ammatilliset perustutkinnot

Merenkulkualan perustutkinto, kansi- ja konekorjauksen koulutusohjelma/osaamisala, korjaaja ja sähkökäytön koulutusohjelma/osaamisala, laivasähköasentaja ja konepäällystön koulutusohjelma/osaamisala, vahtikonemestari ja kansipäällystön koulutusohjelma/osaamisala, vahtiperämies

Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos valtioneuvoston asetuksessa (1032/2011) määritellyissä tekniikan ja liikenteen alan tutkinnoissa turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa.

Laivaväen lääkärintarkastuksista annettu laki (1171/2010) edellyttää, ettei merialalla toimivalla ole sellaista vikaa, vammaa tai sairautta, joka estää tai selvästi vaikeuttaa hänen työtään. Hän ei saa sairastaa tautia, jonka voidaan olettaa pahenevan laivatyön johdosta tai vaarantavan muiden aluksella olevien terveyden taikka merenkulun turvallisuuden. Laivaväen näkö- ja kuulokyvyn sekä värinäön tulee täyttää sosiaali- ja terveysministeriön päätöksen (70/1985) vaatimukset.

Normaalien työtehtävien lisäksi henkilön tulee pystyä huolehtimaan poikkeustilanteiden hoitamisesta (tulipalo aluksella, pelastautuminen). Raajojen normaali toimivuus, kyky liikkua portaissa sekä tehdä keskiraskasta ruumiillista työtä ovat perusvaatimuksia.

Henkilöllä ei saa olla sairautta, joka pahentuu valvomisen, epäsäännöllisen työrytmin ja poikkeavan fyysisen tai psyykkisen kuormituksen johdosta tai joka vaatii kurissa pysyäkseen säännöllistä lääkehoitoa.

Merenkulkualan perustutkinnon suorittanut tarvitsee pätevyyskirjansa lisäksi merimieslääkärintodistuksen. Merenkulkualan perustutkintoon hakeutuvan henkilön terveydentila tai toimintakyky tulee arvioida alan säädöksissä esitettyjen terveydentilavaatimusten mukaisesti. Terveydelliset tekijät voivat muodostaa esteen merenkulkualan perustutkintoon opiskelijaksi tai tutkinnon suorittajaksi ottamiselle.

Henkilön terveydentilan tai toimintakyvyn osalta tulee arvioida mahdollisten sairauksien aiheuttamat rajoitteet ja sairauksien yksilöllinen hoitotilanne.

Opiskelijaksi ottamisen esteenä voi olla muun muassa

- liikuntaelämistön tai hermoston sairaus tai vamma
- vika tai vamma, joka vaikeuttaa puhumista tai kuulemista taikka kuullun ymmärtämistä
- tasapainohäiriö
- epilepsia
- insuliinihoitoinen diabetes
- kohtauksellinen, toimintakykyyn vaikuttava sairaus
- vakava mielenterveyshäiriö kuten masennus, psykoosi, kaksisuuntainen mielialahäiriö
- päihteiden ongelmakäyttö tai päihderiippuvuus
- yleisvaarallinen tartuntatauti.

Epäselvissä tilanteissa erityyppökelöpoisuuden arviointi tulee jättää Liikenteen turvallisuusviraston päätettäväksi (Laki 1171/2010).

Lisätietoja www.trafi.fi/merenkulku/

Ammatilliset perustutkinnot

- Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, asiakaspalvelun ja tietohallinnan, ensihoidon, kuntoutuksen, lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen, mielenterveys- ja päihdetyön, sairaanhoidon ja huolenpidon, suun terveydenhoidon, vammaistyön, vanhustyön sekä jalkojenhoidon koulutusohjelmat/osaamisalat, lähihoitaja

Ammattitutkinnot

- Jalkojenhoidon ammattitutkinto
- Kipsausalan ammattitutkinto
- Obduktiopreparaattorin ammattitutkinto
- Kehitysvamma-alan ammattitutkinto
- Perhepäivähoitajan ammattitutkinto
- Päihdetyön ammattitutkinto
- Hierojan ammattitutkinto
- Koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivä-toiminnan ohjauksen ammattitutkinto

Erikoisammattitutkinnot

- Kipsimestarin erikoisammattitutkinto
- Psykiatrisen hoidon erikoisammattitutkinto
- Kehitysvamma-alan erikoisammattitutkinto
- Näkövammaistaitojen ohjaajan erikoisammattitutkinto
- Puhevammaisten tulkin erikoisammattitutkinto
- Työvalmennuksen erikoisammattitutkinto
- Vanhustyön erikoisammattitutkinto
- Hierojan erikoisammattitutkinto
- Koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivä-toiminnan ohjauksen erikoisammattitutkinto

Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos valtioneuvoston asetuksissa (1032 ja 1033/2011) määritellyissä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan tutkinnoissa opintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Henkilön terveydentilan tai toimintakyvyn osalta tulee arvioida mahdollisten sairauksien aiheuttamat rajoitteet ja sairauksien yksilöllinen hoitotilanne.

Opiskelijaksi ottamisen esteenä voi olla

- sellaiset psyykkiset sairaudet, jotka estävät käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen osallistumisen, kuten ajankohtainen hoitamaton psykoosi tai vaikea toimintakykyä laskeva masennus
- sellaiset fyysiset sairaudet kuten tuki- ja liikuntaelimistön sairaudet tai vammat sekä krooniset ihottumat, jotka rajoittavat toimintakykyä siinä määrin, että estävät käytännön tehtävissä tai työssäoppimisessa toimimisen
- veriteitse tarttuva sairaus saattaa rajoittaa käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen sijoittumista
- päihteiden ongelmakäyttö tai päihderiippuvuus.

Ammatilliset perustutkinnot

- Hammastekniikan perustutkinto, hammastekniikan koulutusohjelma/ osaamisala, hammaslaborantti

Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos valtioneuvoston asetuksessa (1032/2011) määritellyissä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan tutkinnoissa opintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Henkilön terveydentilan tai toimintakyvyn osalta tulee arvioida mahdollisten sairauksien aiheuttamat rajoitteet ja sairauksien yksilöllinen hoitotilanne.

Opiskelijaksi ottamisen esteenä voi olla

- sellainen näön heikkous, jota ei voida korjata apuvälineineillä
- vaikea käsi-ihottuma

Ammatilliset perustutkinnot

- Lääkealan perustutkinto, apteekkialan koulutusohjelma/osaamisala, lääketeknikko ja lääkealan koulutusohjelma/osaamisala, farmanomi

Opiskelijaksi hakeutuvan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos valtioneuvoston asetuksessa (1032/2011) määritellyissä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan tutkinnoissa opintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Henkilön terveydentilan tai toimintakyvyn osalta tulee arvioida mahdollisten sairauksien aiheuttamat rajoitteet ja sairauksien yksilöllinen hoitotilanne.

Opiskelijaksi ottamisen esteenä voi olla

- sellainen näön heikkous, jota ei voida korjata apuvälineineillä
- päihteiden ongelmakäyttö tai päihderiippuvuus.

Ammatilliset perustutkinnot

- Liikunnanohjauksen perustutkinto, liikunnanohjauksen koulutusohjelma/ osaamisala, liikuntaneuvoja

Hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen, jos valtioneuvoston asetuksissa (1032/2011 ja 1033/2011) määritellyissä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan tutkinnoissa opintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Henkilön terveydentilan tai toimintakyvyn osalta tulee arvioida mahdollisten sairauksien aiheuttamat rajoitteet ja sairauksien yksilöllinen hoitotilanne.

Ammattitutkinnot

- Liikunnan ammattitutkinto
- Valmentajan ammattitutkinto

Opiskelijaksi ottamisen esteenä voi olla

- sellaiset psyykkiset tai fyysiset sairaudet tai vammat, jotka estävät käytännön tehtäviin tai työssäoppimiseen osallistumisen, kuten ajankohtainen hoitamaton psykoosi tai vakava toimintakykyä laskeva masennus tai tuki- ja liikuntaelimestön sairaus
- päihteiden ongelmakäyttö tai päihderiippuvuus.

Erikoisammattitutkinnot

- Valmentajan erikoisammattitutkinto

LIITE 4: OPISKELIJAKSI OTTAMISEN VAIHEESSA
TEHTÄVÄN TERVEYDENTILA- JA TOIMINTA-
KYKYARVION TAUSTATIELOMAKE

Koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun nimi on pyytänyt opiskelijaksi hakijan nimi, henkilötunnus toimittamaan selvityksen siitä, täyttääkö hän tutkinnon nimi terveydentila- ja toimintakykyvaatimukset.

Perustuen lakiin ammatillisesta koulutuksesta (630/1998, 27 a ja b §), lakiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998, 11 § 3 ja 4 kohta), ammatti-korkeakoululakiin (932/2014, 27§) ja yliopistolakiin (558/2009, 37 a ja b §).

Koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun perustelut lausunnon pyytämiselle:

Paikka ja aika

Koulutuksen järjestäjän tai korkea-
koulun edustajan allekirjoitus,
nimenselvennys ja puhelinnumero

Liite: Tutkintokohtaiset terveydentila- ja toimintakykyvaatimukset

LIITE 5: MALLI VAPAAMUOTOISESTA TERVEYDENTILA- JA TOIMINTAKYKYLAUSUNNOSTA HAKUVAIHEESSA

Vapaamuotoisella lausunnolla opiskelijaksi hakijan terveydentilaa ja toimintakykyä arvioivat muut terveydenhuollon ammattihenkilöt kuin lääkärit.

Hakijan nimi
Hakijan henkilötunnus
Hakijan osoite

Oppilaitoksen nimi:

Lausunnon tarkoitus: Lausunto opiskelijaksi hakijan terveydentilasta ja toimintakyvystä
Perustuen lakiin ammatillisesta koulutuksesta (630/1998, 27 a ja b §), lakiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998, 11 § 3 ja 4 kohta), ammattikorkeakoululakiin (932/2014, 27 §) ja yliopistolakiin (558/2009, 37 a ja b §)

Hakijan nimi on tehty terveydentilan ja toimintakyvyn arvio *päivämäärä tai aikaväli*. Tarkastuksessa ja tutkimuksissa on arvioitu, täyttääkö hakija *tutkinnon nimi* tutkinnon mukaiset terveydentila- ja toimintakykyvaatimukset.

Tarkastuksen ja tutkimusten perusteella totean *hakijan nimi* olevan

sopiva ei sopiva en ota kantaa* rajoituksin sopiva

*opiskelijaksi hakija ohjattu toisen terveydenhuollon ammattihenkilön tutkimuksiin

Kuvaus opiskelun esteistä ja mahdolliset ehdotukset esteiden poistamiseksi:

Paikka ja aika

Allekirjoitus, nimenselvennys ja ammattinimike

LIITE 6: TIEDONSIIRTOLOMAKE TERVEYDEN-
HUOLLOLLE – OPISKELIJA VELVOITETTU
ESITTÄMÄÄN HUUMAUSAINETESTIÄ
KOSKEVA TODISTUS

Koulutuksen järjestäjä tai korkeakoulu voi velvoittaa opiskelijan esittämään huumausainetestiä koskevan todistuksen perustuen

lakiin ammatillisesta koulutuksesta (630/1998, 34 a §), lakiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998), 11 § 4 kohta), ammattikorkeakoululakiin (932/2014, 36 §), yliopistolakiin (558/2009, 43 d §), valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä (218/2005, 4§)

1. Opiskelijan tiedot (nimi, henkilötunnus): _____

2. Opiskelijalla kuvallinen henkilöllisyystodistus: kyllä ___ ei ___*
*mikäli opiskelijalla ei ole kuvallista henkilöllisyystodistusta, on opiskelijalla oltava testausilanteessa mukana koulutuksen järjestäjän, korkeakoulun, työssäoppimispaikan tai harjoittelupaikan edustaja, joka voi luotettavasti todistaa opiskelijan henkilöllisyyden
3. Perustelu vaatimukselle esittää huumausainetestiä koskeva todistus:
___ epäily huumausaineiden vaikutuksen alaisena olemisesta
___ epäily huumeriippuvuudesta
4. Päihtymysepäily (paikka, kellonaika ja pvm):

5. Päihtymystilan arvioijan (koulutuksen järjestäjän, korkeakoulun, työssäoppimispaikan tai harjoittelupaikan edustaja) nimi ja puh:

6. Päihtymystilan arviointi:

Puhe: ☐ selvää ☐ epäselvää	Puhuteltavuus: ☐ kyllä ☐ heikentynyt	Ajan ja paikan taju: ☐ kyllä ☐ heikentynyt
Kävely: ☐ varmaa ☐ epävarmaa	Reaktiokyky: ☐ normaali ☐ hidastunut	Alkoholin haju: ☐ ei ☐ kyllä
Olemus: ☐ rauhallinen - hallittu ☐ unelias	☐ euforinen – menee lujaa ☐ uhitteleva	☐ ahdistunut ☐ itkuinen
Fyysiset oireet: ☐ ei ole ☐ vapina	☐ levottomuus ☐ oksentaminen	☐ hikoilu

7. Kuvaus toimintakyvyn heikentymisestä: _____

8. Opiskelija ohjattu testaukseen seuraavista tehtävistä:

9. Huumausainetestaustodistuksen esittämiseen velvoittaneen koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun edustajan yhteystiedot (nimi, puhelinnumero): _____

10. Opiskelija ohjattu terveydenhuoltoon huumausainetestausta varten kelloaika ja pvm: _____

terveydenhuollon yksikön nimi: _____

mahdollisen saattajan nimi: _____

Paikka ja aika

Allekirjoitus

Nimenselvennys

(päihtymystilan arvioinut henkilö)

Tämän asiakirjan alkuperäinen kappale on koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun kappale. Yksi kopio on annettu opiskelijalle ja yksi jää terveydenhuollon yksikköön.

LIITE 7: ESIMERKKI TUTKIMUSPYYNNÖSTÄ: VEREN JA VIRTSAN LAAJA HUUMAUSAINE- JA LÄÄKEAINESEULONTA

LÄHETE/OPISKELIJAN HUUMAUSAINETESTAUS

Vastausosoite	Tutkittavan nimi ja henkilötunnus ☐ Henkilöllisyys varmistettu
Laskutusosoite (jos eri kuin vastausosoite)	Lähettävä lääkäri

Valitse haluttu tutkimus

☐ Huumausaineen vaikutuksen alaisuuden tutkiminen
Veren laaja huumaus- ja lääkeaineseulonta (B-HuumL-O) | ☐ Huumausaineriippuvuuden tutkiminen
Veren laaja huumaus- ja lääkeaineseulonta (B-HuumL-O)
Virtsan laaja huumaus- ja lääkeaineseulonta (U-HuumL-O, 1872) |
|--|---|

Muu tutkimus (sovitaan erikseen):

Virtsanäytteestä tehtäviin tutkimuksiin sisältyvät lisäksi pH-, kreatiniini- ja nitriittimääritykset.

Näytetiedot (näytteenottaja täyttää)

Näytteen laatu Veri (B) Virtsa (U)

Tunnistatara

Mahdollinen lääkehoito (viimeisen kahden viikon aikana):

Virtsanäyte pH Lämpötila

Näytteenottajan allekirjoitus _____

Paikka

Pvm

Nimen selvennys _____

Arvo/asema

Puh.

Testattavan suostumus

Annan suostumukseni siihen, että minulle tehdään huumausainetesti. Olen todennut, että antamani näyte on jaettu/otettu kahteen putkeen, A ja B, jotka on sen jälkeen suljettu ja sinetöity. Vahvistan, että lähetelomakkeen tunnistetiedot ovat samat kuin näytteiden tunnistetiedot.

Lisäksi annan suostumukseni siihen, että saadut tulokset toimitetaan luottamuksellisesti edellä mainittuun vastausosoitteeseen terveydenhuollon ammattihenkilölle.

Paikka

Aika

Testattavan allekirjoitus: _____

LIITE 8: KUVAUS NÄYTTEENOTOSTA SEKÄ VERI- JA VIRTSA-NÄYTTEEN KERÄYSOHJEET

KUVAUS NÄYTTEENOTOSTA

- Testattava esittää hänelle annetun tutkimuslähetteen näytteenottajalle
- Näytteenottaja varmistaa testattavan henkilöllisyyden.
- Mikäli testattavan henkilöllisyyden todentaa saattaja, tallennetaan saattajan henkilötiedot.
- Testattavalle kerrotaan näytteenottoprosessi ennen näytteenottoa
- Näytteenottotiloihin tulisi olla pääsy vain asianomaisilla henkilöillä, kun näytteitä kerätään ja säilytetään.
- Näytteen ottaa tehtävään perehdytyksen saanut terveydenhuollon ammattihenkilö
- Näytteenottaja täydentää osaltaan tutkimuslähelomakkeen ja pyytää testattavaa allekirjoittamaan tutkimuslähelomakkeen kohdan, jossa testattava suostumuksensa lisäksi vahvistaa antaneensa näytteen, seuranneensa näytteen jaon/oton kahteen putkeen, putkien sinetöinnin sekä lomakkeiden ja putkien yhtäläisyyden

VERINÄYTTEEN OTTO

- Verinäytteen ottoon käytetään tyhjiöputkia, jotka sisältävät hyytymisestoainetta (esim. kaliumoksalatti) ja säilöntäainetta (esim. natriumfluoridi), tai EDTA putkia
- Näyte otetaan vakuuminäytteenottoneulalla täyttämällä 2 x 10 ml näyteputkea.
Näytettä tulee olla vähintään 4 ml.
Verinäyteputket merkitään identifikaatiotunnuksin. Näyteputket sinetöidään yksittäin ja laitetaan imeytysliinan kanssa sinetöitävään pussiin.
Näytteissä ja tutkimuslähete-kaavakkeissa tulee olla samat identifikaatiotunnukset.
Näytteet ja tutkimuskaavakkeet pakataan lähetyspakkaukseen. Kaikki tämä tapahtuu testattavan läsnä ollessa.
Putket A ja B sekä tutkimuslähelomake toimitetaan laboratorioon.
Yksi putki (A) käytetään testaukseen ja toinen putki (B) säilytetään sinetöitynä siltä varalta, että testattava riitauttaa positiivisen tuloksen.

Näytteenottopakkaus sisältää esim.:

- Lämpömittarillisen näyteastian (virtsa)
- Kaksi näyteputkea ja niihin sinetit (sekä veri että virtsanäyte)
- Suljettavan muovipussin
- Imeytysliinan
- Lähetyspakkauksen
Tarvittaessa tunnistetarrat

VIRTSANÄYTTEENOTTO

Näytteenottajan tulee minimoida näytteen väärentämismahdollisuudet seuraavin varotoimin:

- Näytteenotto-WC:ssä ei saisi olla vettä, saippuaa tms. käytettävissä. Huuhteluveden tulisi olla värjätty. Ovea ei saa lukita.
- Testattavan tulee jättää päällysvaatteet, laukut ja muut tavarat näytteenotto-WC:n ulkopuolelle. Häntä pyydetään lisäksi tyhjentämään taskunsa.
- Testattava pesee kätensä näytteenottajan valvonnassa ilman saippuaa tms. ennen virtsaamistaan ja kuivaa kätensä. Testattava valitsee näytteenottoastian.
- Testattava on koko ajan näytteenottajan valvonnassa niin, että testattavalla ei ole pääsyä vesipisteelle, nestesaippua-annostelijalle, puhdistusaineille tai muille materiaaleille, joilla hän voisi yrittää väärentää näytettä.
- Näytteenottaja pysyttelee näytteenotto-WC:n läheisyydessä ja on heti valmiina ottamaan vastaan luovutetun näytteen.
- Testattava luovuttaa virtsanäytteen WC-tilassa tai muuten siten erotetulla alueella, että taataan yksilön intymiteettisuoja. Näytteenottaja pysyttelee WC:n ulkopuolella, kunnes näyte on kerätty, eikä näytteenottajalla saa olla suoraa katsekontaktia testattavaan. Testattavan tulisi huuhtoa WC vasta luovutettuaan näytte näytteenottajalle.
- Näytteenottaja kirjaa ylös tutkimuslähetelomakkeeseen havaitsemansa poikkeavan käytöksen.

Saadessaan näytteen, näytteenottaja:

- Arvioi virtsan tilavuuden näytteenkeräysastiassa ja riittävyyden. Virtsa tulee olla vähintään 20 ml.
- Tarkistaa virtsan lämpötilan. Lämpötilan mittausta ei saa saastuttaa näytettä.
- Aika virtsaamisesta lämpötilan mittaukseen ei saa ylittää 4 minuuttia ja lämpötilan tulee olla 32–38 C °
- Tarkistaa näytteen värin ja ulkonäön. Mikä tahansa poikkeava havainto kirjataan ylös tutkimuslähetelomakkeeseen.
- Tarkistaa näytteen pH:n. Näytteen pH mitataan alkuperäiseen asiaan jääneestä näytteestä vasta sen jälkeen, kun näyte on ensin jaettu A-putkeen ja B-putkeen.

Uusi näyte kerätään:

- Mikäli lämpötila on rajojen (32–38) C° ulkopuolella;
- Mikäli pH on alle 3 tai yli 11
- Mikäli näytettä ei ole riittävästi; sekä
- Mikäli muusta syystä epäillään, että näyte on epäkelpo.

Mikäli testattava ei saa annetuksi virtsanäytettä:

- Hänelle annetaan lasillinen vettä noin puolen tunnin välein (kokonaisuus määrä ei saa ylittää litraa). Annettu vesimäärä merkitään läheteeseen. Normaalisti virtsanäyte pystytään saamaan 2–3 tunnin kuluttua.

Näytteen jako putkiin ja sinetöinti:

- Näyte jaetaan/otetaan kahteen testattavan itse valitsemaan putkeen (A ja B).
- Kun näyte kaadetaan keräysastiasta putkiin, näytteenottaja pyytää testattavaa tarkkailemaan näytteen siirtoa ja putkien sinetöintiä.
- Sinetöinnin tarkoituksena on taata näytteen koskemattomuus kuljetuksen aikana.
- Putket A ja B sekä tutkimuslähetelomake (lomake 2) toimitetaan laboratorioon.
- Yksi putki (A) käytetään testaukseen ja toinen putki (B) säilytetään sinetöitynä siltä varalta, että testattava riitauttaa positiivisen tuloksen.

Identifikaatiotunnukset:

- Sekä näyteputket että kaikki tutkimuslähetelomakkeiden sivut merkitään yksiselitteisin identifikaatiotunnuksin (tunnistetarroin tai henkilötiedoin).
- Näyteputkiin A ja B sekä tutkimuslähetelomakkeisiin (3 kpl) merkitään identifikaatiotunnukset. Lomakkeiden ja putkien yhdistäminen testattavaan tapahtuu vain identifikaatiotunnusten avulla. Oleellista on, että identifikaatiotunnus takaa jäljitettävyyden oikeaan testattavaan ja että sen tietoja ei voida väärentää. Testattava seuraa tarrojen kiinnityksen ja vahvistaa, että lomakkeiden ja putkien tunnisteet ovat samat.

Näytteen koskemattomuus:

- Näytteen keräysastian ja putkien tulee olla koko ajan sekä testattavan että näytteenottajan näkyvissä, kunnes virtsanäytteet on sinetöity ja merkitty.
- Testattava vahvistaa allekirjoituksellaan asianmukaisen toiminnan.

Näytteen lähettäminen:

- Näyte pakataan lähetyspakkaukseen. Mikäli lähetyspakkaus jätetään postin kuljetettavaksi, tulee lisätä imeytyssiina.

LIITE 9: MALLI TESTATTAVALLE ANNETTAVASTA
HUUMAUSAINETESTIÄ KOSKEVASTA
TODISTUKSESTA

Perustuen lakiin ammatillisesta koulutuksesta (630/1998, 34 a §), lakiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998, 11 § 4 kohta), ammattikorkeakoululakiin (932/2014, 36 §) ja yliopistolakiin (558/2009, 43 d §).

Huumausainetestiä koskeva todistus

Testattavan nimi

Henkilötunnus

____/ ____ 20____ otetun näytteen perusteella

Käyttänyt huumausaineita muuhun kuin lääkinnälliseen tarkoitukseen siten, että toimintakyky on heikentynyt

Ei

Kyllä

Paikka ja aika

Huumausainetestaukseen perehtynyt lääkäri

Lääkärin yhteystiedot

LIITE 10: OPINTOJEN AIKANA TEHTÄVÄN
TERVEYDENTILA- JA TOIMINTA-
KYKYARVION TAUSTATIELOMAKE

Koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun nimi on määrännyt opiskelijan nimi, henkilötunnus laillistetun terveydenhuollon ammattihenkilön suorittamaan terveystarkastukseen ja tutkimuksiin. Tutkimusten tavoitteena on selvittää, täyttääkö opiskelija tutkinnon nimi terveydentila- ja toimintakykyvaatimukset.

Perustuen lakiin ammatillisesta koulutuksesta (630/1998, 32 ja 32a §), lakiin ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998, 11 § 9 ja 10 kohta), ammattikorkeakoululakiin (932/2014, 34 §) ja yliopistolakiin (558/2009, 43 a ja b §).

Koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun perustelut lausunnon pyytämiseksi ja kuvaus tehtävistä, joista opiskelijalla on vaikeuksia suoriutua:

Kuvaus toimista, joita oppilaitoksessa on tehty opiskelun esteiden poistamiseksi, ja niiden vaikutuksista:

Paikka ja aika

Koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite: Tutkintokohtaiset terveydentila- ja toimintakykyvaatimukset